

Zorica Jevremović
TIŠINA, POMRLICE

Zorica Jevremović
TIŠINA, POMRLICE

CENTAR
ZA MEDIJE
RANKO
MUNITIĆ

IZDAVAČ
CENTAR ZA MEDIJE
RANKO MUNITIĆ

ZA IZDAVAČA
Vera Kopicl

UREDNIK
Dragan Inđić

KORICA
Marija Dragojlović *Anđeo sa zlatnim krilima*, 2014–2015

Zorica Jevremović

TIŠINA, POMRLICE

Beograd

2017

Sadržaj

Magreb, Magreb i nikad kraja – Vera Kopicl	5
Pomrlice (tri umiranja i jedan san)	9
Recepcija / Autorefleksija	37
Svaki dvadesetak minuta prolazi Anđeo	82
Kriva sam	86
O autorki	111
Index	91

Magreb, Magreb i nikad kraja

Prilog čitanju knjige *Tišina, pomrlice* Zorice Jevremović

Naslov ovog priloga, bez tačke kao i u izvorniku, zapravo je završna rečenica Zorice Jevremović u, kako je ona najavila nama, drugaricama, poslednjoj njenoj drami „Pomrlice”. Pomrlice kao posestrime! Drama sa *tri dramska sižea* i *četvrtim koji piše o njima* (*detelina sa četiri lista*), baziranim na životnim i umetničkim biografijama Mile Gojsalić, Eleonore Bruk i Umihane Čuvidine, koje se uvezuju u biografiju same autorke, istovremeno junakinje sopstvene poslednje dramske celine „Pomrlica”. Autorka to i eksplicitno naglašava u samom tekstu: *one su više moja prava biografija no podaci o meni u matičnim knjigama, bibliografijama, u knjigama, na internetu.*

Istorijski diskontinuitet ovih priča, smešten u vremenski opseg jednog dana (od zore do zore sledećeg dana, *JER TAKO IH I PAMTI ISTORIJA*, kao zoru, podne, večer) postaje specifičan metajezik drame koji upravo taj diskontinuitet čini istovremeno nevažnim i bitnim za građenje univerzalog principa feminističkog diskursa u prožimanju različitih kultura, religija, estetičkih i etičkih postulata. Počinje eksplozijom u praskozorje XVI veka u Dalmaciji i završava u jutarnjem snu XXI veka u Beogradu, a između je sunčano podne Provanse XXI veka i večernji svadbeni ples XIX veka u Sarajevu. Tako različite teritorije postaju mapa jednog tela – onog *neosvojenog* i *samožrtvovanog* sopstvenim izborom:

telo kao teritorija
devojka kao geografija
neosvojena
samožrtvovana

Šta povezuje užasnu priču o silovanju Mile Gojsalić, u kojoj Zorica Jevremović brutalizmom opisa podseća na drame Sare Kejn, sa poet-skim ili performativnim teatrom u slikama poslednjih trenutaka pr-ve bosanske pesnikinje Umihane Čuvidine i vajarke Eleonore Bruk? Kako su ti fragmenti postali jedinstveno telo teksta? Karakteristika postdramskog teksta jeste fragmentarnost, ali u ovom slučaju telo teksta nije razbijeno u fragmente nego oni grade celinu, strukturalnu i značenjsku. Tako se brišu prostorne, vremenske i kulturološke granice i uspostavlja univerzalni jezik bića koje svetu razaranja su-prostavlja svoj etički izbor. Mila Gosajlić je poniženje žrtve vojničkog silovanja eksplozijom pretvorila u herojski čin i simbol neosvojene teritorije, Umihana je tugu večne verenice poginulog vojnika pretvo-rila u poeziju i antiratni stav, a Eleonora Bruk, beogradska umetnica je, za razliku od ovih živih skulptura, vajala i pekla u keramici svoje viđenje sveta, poznato po oštrini i tananosti, snazi da kroz umetnič-ku formu kaže duboku i zastrašujuću istinu o ratu i svom svetu *cr-nog cirkusa*. Njihove istine autorka želi da *utisne u živuća tela* čineći ih delom svoje autobiografije, svog tela kao kulturološke skulpture. Ali, ključ razumevanja same intencije nalazi se u priči o Dunji Ko-prolčec, jednoj od osnivača kultne pozorišne trupe kontrakulture 80-tih godina, Kugla glumišta. U poslednjem delu drame pod nazi-vom *Zorica Jevremović XXI vek*, autorka objašnjava svoj izbor junaki-nja i definiše trenutak kada je počela da razmišlja o njima 2009. go-dine. Te godine Zorica Jevremović je napisala tekst o smrti Dunje Ko-

proljeć u Magrebu. Magreb je bio Dunjin izbor, kao što je izabrala da primi islam, prostor ukrštanja hrišćanske, jevrejske i islamske kulture, prostor bez granica:

ZORICA: *Magreb, Magreb,*
san svih nas
mesto gde se pletu narodi
religije
kulture
Andaluzija,
ukras civilizacije kažu i nevernici.

Nježno i oštro Zorica Jevremović svoje pomrlice tako empedoklovski dovodi do vulkana i od njihovih smrti ukrštanjem gradi nove priče, vanvremensko i bezgranično *kosmičko jaje*. Tačka se pretvorila u njega. Nema je.

* * *

A tu je i drugi deo knjige *Recepcija / Autorefleksija*, po rečima same autorke opis fenomena njenog *ulaska u ovu dramu*.

Apstrakt: Dva bela vuka. Strah. Divljina. Strah. Strah od drugog, drugačijeg, nepojmljivog. Strah. Divljina. Krzno. Dva bela vuka, simbol dvojstva ili dvoje. Ulazak u novu dramu. Strah. Divlja zona informacija. Nesretljive žene. Žene do kojih ti je stalo. Umiru. Tišina. Rizik. Sklad.

U prvi mah naslov se čini pogrešan, jer poglavlje počinje tekstem autorefleksije, beleškom o iskustvu susreta sa divljim životinjama, ali je to u stvari znak da je ovaj autopoetički glas izronio iz svojevršne sajber epistole, imejl prepiske koju je Zorica Jevremović mesecima vodila o recepciji svoje drame u virtuelnom prostoru.

Citiram „Recepciju“ redom, kako su stizali mailovi, i komentarišem, i ti komentari postaju studija slučaja „Pomrlica“, ali ne samo datih dramaturških tema nego i prilika za elaboraciju bolnih feminističkih i kulturoloških pitanja u dijalogu autorke sa Milanom Tepavcem, Borkom Pavićević, Milenom Dragičević Šešić, Radmilom Lazić, Marijom Dragojlović, Aleksandrom Milosavljevićem, Biserkom Rajčić, Ivanom Vujić, Anđelkom Cvijić, Bojanom Bratić, Silvijom Jestrović... Tako svi oni zajedno grade do sada verovatno nezabeležen primer u našoj teatrologiji i književnoj kritici, hipertekst od različitih formata eseja, beleški, kritičkih osvrtu, teatroloških analiza, dokumenata, novinskih tekstova, pisama, analiza istorijskih i geografskih činjenica. Tekst u mreži, svest o tehnološkim mogućnostima ili o kulturi u kojoj kao da ne postoji stvarni prostor recepcije i umetničke kritike!?

Iz ovog virtuelnog kao-univerzuma proizilazi treće poglavlje knjige naslovljeno *Svakih dvadesetak minuta prolazi Anđeo*, kao sasvim očekivan odgovor same autorke na iskustvo kroz koje je prošla, zajedno sa svojim delom, u mreži refleksije, uz promišljanje sopstvene pozicije u svetu pozorišnog i feminističkog aktivizma i kulture, važnijom od svega čini mi se potreba ove autorke da eksplicitnije definiše ovu sasvim neobičnu transžanrovsku konstrukciju, koja u direktnoj komunikaciji komentariše različita čitanja jedne drame. Da napiše *zaključnicu*, ali i osvetli rizik u koji se upustila, uz strahove i dileme, svoje i drugih – *na granici divljeg i mogućeg*. I na kraju kao pogovor, a kao početak svega, samoizabrani odraz Zorice Jevremović u pesmi Radmile Lazić *Kriva sam*.

Finalizuje autorka:

„Ima jedna programska pesma moje drugarice, Radmile Lazić – „Kriva sam“. Našla sam je u „Ženskoji čitanki“, zbornika srpske ženske književnosti u izboru i uredništvu Vere Kopicl, 2013. godine.

Otad je često čitam, pokušavajući da pridam sebi koje zrnice samopouzdanja u osećanju da nisam sama u načinu gledanja na životne tokove, ljude, priče iz rata, priče posle ratova, na slobodu življenja i delanja. I onda se nekako ubedim da mogu i nešto neočekivano, drugo da kažem, napišem, a da ne budem svrstavana u pogodni kalup.“

Vera Kopicl

POMRLICE

(tri umiranja i jedan san)

svim mojim drugaricama

februar 2017.

Lica

I	MILA GOJSALIĆ XVI VEK	11
II	ELEONORA BRUK XXI VEK	15
III	UMIHANA ČUVIDINA XIX VEK	21
IV	ZORICA JEVREMOVIĆ XXI VEK	32
	Momci, deca, devojka	

I

MILA GOJSALIĆ XVI VEK

(Mila Gojsalić i momci. Pred zoru.)

MILA: Pobiću vas... sve ću vas pobiti...

PRVI: Nisam ja... Ja sam samo...

MILA: Pobiću... I tebe i sve vas!

PRVI: Ali ja sam samo doveo... doveo... najlepša si.

DRUGI: Nego šta – doveo.

TREĆI: I namestio!

PRVI: Nisam!

TREĆI: Namestio, nego šta!

ČETVRTI: Ma, pusti ko je koga...

DRUGI: A kao nije...

TREĆI: Kao – nije!

MILA: Vidite li vi ovaj kres? Upaliće vas... Zapaliće vam odelo, kosu, oči!

PETI: Mi smo krenuli onako kao kad muško krene, i tu nema šta... i paša...

MILA: Paša?! I on će goreti! Goreće!!!

PETI: Deset hiljada Turaka je pod njegovom komandom stiglo do Poljica...

ŠESTI: Oj, koliki je, oj!...

DEVETI: Najbolje kada gledaš kako je trpaju drugi!

OSMI: Toliki ti je?

DESETI: Ne pipaj ga!...

ŠESTI: Oj, joj, koliki je moj!!!

MILA: Gorećete svi!... Svi!!!

DEVETI: Ljudi moji, pomagajte... ova će stvarno...

SEDMI: Trebalo je da je rasturimo u usta!

MILA: Rasturićeš samog sebe kada plamen krene!

DEVETI: Gotovi smo... Eto šta smo...

DESETI: Koliko nas ima, a ona – jedna... I šta stojite, navalite!

MILA: Deseti?... Niste vi vojnici...

DESETI: Šta?... Još brojiš?...

MILA: Muško tuce!!! Vi ste hulje! Hulje Osmanlije!!!

DESETI: Malo ti je bilo...

ŠESTI: Oj, joj, ojoj!!!

PRVI: Pusti mi ga!

ŠESTI: Drži se...

PRVI: Ej... ej... pusti mi ga!!!

TREĆI: Šta se dereš?...

DRUGI: Mnogo se dere...

SEDMI: 1530. godina je, ej!!!... Uzećemo i Dalmaciju!!

MILA: Nikaaad!... Nikad!!!

PRVI: Ako te molimo da oprostiš...

PRVI: Da.

DRUGI: Da.

TREĆI: Daaa!

ČETVRTI: Šta se stalno briskaš?...

ŠESTI: Oj, koliki mi je?

DRUGI: Šta li joj je ono nešto belo?!

OSMI: A ono žuto?!

SEDMI: Pišačka i ono muško seme... cedi se...

MILA: Dobro mi dođe da ovlažim barjak sramote... Da vas gledam, da vas se sve nagledam, sve nagledam pre nego upaljeni vrisnete.

DEVETI: Tebi majka nije vrisnula kad te je rodila... znala je koga rađa...

DESETI: A ti si vriskala za celo Poljice dok smo ti gurali!!

OSMI: Nemaš više dve rupe!... Probilo se, sad ćeš da sereš i pišaš odjednom!!

ČETVRTI: Ko u prazno kad te jebu.

ŠESTI: Kad sam je ja krenuo, nabio sam samo ogromnu rupetinu – dečija glava da uđe...

SEDMI: Ćuti...

TREĆI: Upaliće...

OSMI: I zna da je barut svuda ovde... i oko nas i oko nje... Zato i drži onaj zapaljeni štap visoko da plamen ne uhvati...

DRUGI: Evo, ja ću da idem do nje... da je molim...

OSMI: Ma šta imaš da moliš kučku, nevernicu, hrišćanku!

PRVI: Ova je iz Poljičke republike. Ovde nema hrišćana. Nisu ni papu pustili na svoju zemlju...

ŠESTI: Zamoriće se pa će se ugasiti štap.

DRUGI: Mučenica...

SEDMI: Koja mučenica?! Zaslužila je!!!

PETI: Bez tri rupe... jedna za sve...

OSMI: Jedna rupa – jedno žensko! Ha!

PETI: Piša, sere i jebe se!!! Ha, Ha, Ha!!!

PRVI: Zora će... Ćutite...

MILA: A kad ja padnem... padate i vi svi...

PRVI: Nemoj Mila... Mila Gojsalić, nemoj...

ČETVRTI: Moliš bezbožnicu?!

PRVI: Oni se sahrane kad se uzidaju... I to im je vera!... Milaaa!

SEDMI: Pusti mi ga... Ej!..

PETI: Jebi ga...

SEDMI: I ti sebe!

ČETVRTI: Ko će koga nego svoga! ... Vidi koliki je moj!

DRUGI: A moj? ... Gledajte...

PETI: Kurci nam se izdužili.

PETI: Najbolje kad zajedno idemo na pičku.

MILA: Oči vam se više ne vide...

DESETI: Umukni! ... Ja sam Ahmed paša! Slušaj!

MILA: Najmanji kurac si ti.

AHMED PAŠA: Zašiće te moji doktori, bićeš opet devica... Stani!!!

MILA: Kurac jedan, kurac dva, kurac tri, kurac četiri, kurac pet, kurac šest, kurac sedam, kurac osam, kurac devet!... Kurac deset! Samo mi je marama s glave ostala cela... Natopila sam je u ulje i zapalila... da vas bolje vidim...

PRVI: Milaaa...

AHMED PAŠA: ... Spremao sam se za tebe da sve bude po devojačkom i pašinom... ali su me moji vojnici...

MILA: Do tvojega!!! I mojega... Do vašega i našega!!! Evo vam ga...

(Mila baci upaljeni štap. Padne. Začuje se eksplozija... i urlici umirućih. Zora obasjava turski šator sa pobijenom razodevenim turskim vojnicima, i mrtvim Milom i Ahmed pašom.)

II

ELEONORA BRUK XXI VEK

(Eleonora na postelji i deca kraj nje. Podne.)

ELEONORA: Ne, nemoj... Boli me...

DEČAK: Ali to si volela...

ELEONORA: Pusti.

DEVOJČICA: Kad ti pritiskaš grudi... pomiluj lepo.

DEČAK: Samo milujem.

ELEONORA: Ne pomaže više...

DEVOJČICA: Smislicemo nešto.

DEČAK: Pa smisli!

DEVOJČICA: Da je prenesemo u bazen gde se odmaraju njene nove saksije i životinje?

DEČAK: Bolje napolje na sunce...

DEVOJČICA: Kakvo sunce?... Ovi ne trpe toplotu.

DEČAK: Ja ću uvek da pravim onaj tvoj pozdrav Suncu, Beco. Uvek!

ELEONORA: Čujem vas.

DEČAK: Bekice, samo hoću da ti bude divno...

DEVOJČICA: Beco, bez tebe ništa.

ELEONORA: Biće svega i posle...

DEVOJČICA: Ne, neću bez tebe! Neću ništa.

ELEONORA: Idite, igrajte se.

DEČAK: E, neću bez tebe. I hoću još! Da sve umem i napravim! Da napravim leteće zmajevе od keramike... a da se ne slome ako padnu.

ELEONORA: Nek ti ona pokaže...

DEČAK: Ona se pravi da zna.

DEVOJČICA: Sad ću da ti objasnim. Prvo gledaš sve okolo, sve! Pa onda praviš. Je l' tako, Bekice?

ELEONORA: Tako.

DEVOJČICA: Znaš one male crnce?... Crnca i crnkinju?...

DEČAK: Nisu oni crnci. Oni su drugo... Ko što Bekica ima ime Eleonora Bruk, a svi joj tepamo Beca...

DEVOJČICA: Od gline su crnci drugo. Rukom ih je Beca pravila. I oni su kao svećnjaci, razumeš? I majke je napravila sa bebama u zagrljaju, onako visoko se drže... To su velike majke. Jedna bela majka i jedna crna majka s bebom na grudima. Za njeno kosmičko jaje...

DEČAK: Proleće je, možda izađe nešto iz njega.

DEVOJČICA: Neka balerina... ili plesačica? To je već napravila, pogledaj oko sebe... I onu kinesku decu, najslađu na svetu. A vidiš one ruke tamo kako štrče iz okvira kao prozora?

DEČAK: Bodu oči pet godina...

DEVOJČICA: To je Beca vajala za vreme bombardovanja u njenom rodnom Beogradu... da napravi instalaciju, tako se to zove. I napravila je! I svi su pali na glavu od njene hrabrosti i ljubavi.

DEČAK: Ali Beca je uvek valjala, onako u krug uvertala glinene trake, ne ko drugi...

DEVOJČICA: Da, nije koristila keramički točak ko drugi.

ELEONORA: Bila je.

DEVOJČICA: I tvoj Aksel je bio, pa ga mi i dalje volimo!

DEČAK: Nikad mi neće biti jasno zašto je on bolestan išao u Ameriku, pa se vratio i bio jako, jako bolestan, pa umro.

DEVOJČICA: Mi ga i dalje volimo.

ELEONORA: Razboleo se od mene.

DEVOJČICA: Kako?

ELEONORA: Bila mu je žao kad sam ja dobila rak dvehiljadite... mnogo je plakao, ćutao i nije se više smejao.

DEVOJČICA: Ja sam ga tešila!

DEČAK: I nije pomoglo...

ELEONORA: Ne može se sve preboleti... kao prehlada.

DEVOJČICA: A onda je umro dve godine posle a ti si bila strašno, strašno tužna. Niko nije smeo da te ništa pita. Samo si radila, radila...

DEČAK: Raku peć je bila upaljena dan za danom... samo je vatra šikljala... a onda si vadila garave zveri... i plesačice... Aksel nam je rekao da je to tvoje ognjište nasred kuće.

DEVOJČICA: Otvoriti još radionice za decu da nauče raku tehniku... to je važno!

DEČAK: Uradićemo to.

DEVOJČICA: Da nauče deca da naprave svoj mali crni cirkus...

DEČAK: I vaze kao zveri... Azev zveri kako ih zoveš Beco... Najlepše su kad ih se plašiš kao da će neko da istrči iz njih!

DEVOJČICA: A znaš da je ona pravila i crvene štikle...

DEČAK: U sobi samo plaču.

DEVOJČICA: To onaj mali s loknama...

DEČAK: Ko?

DEVOJČICA: Onaj sa ženom Dijanom...

DEČAK: Tepavac?!

DEVOJČICA: Stalno je nešto zapisivao, stalno, i zapitkivao Becu.

DEVOJČICA: I one dve su tu, Nina koja piše pesme i ona Lidija, sestra od tetke... Stalno plaču...

DEČAK: To su žene.

DEVOJČICA: A tata samo sitno, sitno vriska...

ELEONORA: Mora se umreti.

DEČAK: Nepravda je to.

DEVOJČICA: Ti si najlepša i najbolja u Provansi...

DEČAK: Ne umiru svi. Neki žive zauvek...

ELEONORA: Kad odem, uzmite na dar sve figurice koje volite.

DEČAK: Neću da odeš!

DEVOJČICA: Ne smeš!

ELEONORA: Uzmite što volite... drugi će već razvući...

DEČAK: E, neće niko, neće niko da se približi tvojim stvarima!

DEVOJČICA: Ne damo mi.

DEČAK: Ne damo!

DEVOJČICA: Čuješ kako plaču tamo... Ćuti.

DEČAK: Nek plaču, nek plaču svi...

DEVOJČICA: Nisi ništa rekla za lavandu koju sam danas svežu donela...

ELEONORA: Umorna sam... Spava mi se...

DEČAK: Čekaj još malo...

DEVOJČICA: I zumbul je procvetao, ti ga najviše voliš od svog cveća.

ELEONORA: Da nisi ti Acuo Šige?

DEČAK: Nisam, nisam...

ELEONORA: Malo jesi... Naučio si me igri s vatrom.

DEČAK: Ali Aksel ti je napravio ono bure od metala za pečenje gline...

DEVOJČICA: Celu lavandu sam nabrala sa livade... sve sam obrala i sve stavila na tebe da ti miriše...

ELEONORA: Idite. Kasno je.

DEČAK: Nije kasno...

DEVOJČICA: Ja nju najviše volim...

ELEONORA: ... Vez...

DEČAK: ?...

DEVOJČICA: Onaj konj u ramu... tamo...

ELEONORA: ... Baka...

DEVOJČICA: Pusti sad baku...

ELEONORA: ... Ja...

DEČAK: Ići ćemo kad svi zatvorimo oči!

DEVOJČICA: Svi zajedno...

DEČAK: Nećemo te pustiti samu!

DEVOJČICA: Ili ću se ja razboleti, pa onda idi...

DEČAK: I ja ću dobiti rak od... od ljubavi...

DEVOJČICA: Ne kukaj.

DEČAK: Ni ti...

DEVOJČICA: Eleonora Bruk, ti si najveća keramičarka na svetu, najveća! Sve si ovo izgradila, i kuću i atelje, sadila biljke, drveće, sve... i kuvala nam čajeve i srpska jela...

DEČAK: Aksel je govorio – dugo, dugo si gledala u užagrenu vatru... u tvoje ognjište!

DEVOJČICA: Igrala si sa nevidljivim a to je najstvarnije...

DEČAK: Ko umetnica...

DEVOJČICA: ... A ti ko neko dete...

DEČAK: I ti...

(Eleonora.)

ELEONORA: ...

DEVOJČICA: ...

DEČAK: ...

(Prekrivač pun lavande. Deca stoje kraj postelje. Uplakana zaridaju, vrisak iz druge sobe se pridruži.)

III

UMIHANA ČUVIDINA XIX VEK

(Umihana stoji i devojka. Veče.)

DEVOJKA: Prolaze mladenci...

UMIHANA: Još prolaze?

DEVOJKA: Još.

UMIHANA: Da nisu to stari, od prepodne?

DEVOJKA: Novi... Mlada je lepša...

UMIHANA: Sve su mlade lepe.

DEVOJKA: Nije ti dosadilo da ih ovako svake nedelje gledaš?

UMIHANA: Kome može da dosadi venčanje?

DEVOJKA: Meni.

UMIHANA: A što?...

DEVOJKA: Ne udajem se.

UMIHANA: A što?

DEVOJKA: Niko neće da me odabere.

UMIHANA: Da te izbere?... Koliko ti imaš godina?

DEVOJKA: Dvadeset šest.

UMIHANA: E, prestarela si...

DEVOJKA: Ti si, Umihana, tri puta starija o mene pa ti ja ne zameram! Niko! Gledamo te, čuvamo...

UMIHANA: Meni da kažu da sam stara devojka?... Mene više niko ne može uvrediti.

DEVOJKA: Ne kažu ti da si baba?

UMIHANA: Baba?!... Idi, nek uđe nova devojka...

DEVOJKA: A toliko smo dana provele stojeći jedna uz drugu...

UMIHANA: Bilo...

DEVOJKA: Evo me, Umihana.

UMIHANA: Stoj i gledaj!

DEVOJKA: Uradiću sve što pomisliš.

UMIHANA: Samo stoj. Kod mene se stoji.

DEVOJKA: Ne sediš?

UMIHANA: Ne.

DEVOJKA: A kad sediš?

UMIHANA: Nikad.

DEVOJKA: Otkad?

UMIHANA: Odavno.

DEVOJKA: Koliko odavno?... Pre godinu, dve...

UMIHANA: Ne.

DEVOJKA: Pre deset?

UMIHANA: Ima tome skoro pedeset.

DEVOJKA: Pola veka?!

UMIHANA: I on je stajao.

DEVOJKA: Stajao?...

UMIHANA: Stajao kad je pucao.

DEVOJKA: A kad je poginuo stajao je?

UMIHANA: Nego šta? Heroji ne sede, na leže...

DEVOJKA: Tvoj Čamdži Mujo, stajao je tako u Loznici, na položaju 1813. kad je pucano?

UMIHANA: Stajao.

DEVOJKA: A ti si ga pratila pesmom „Sarajlije idu na vojsku protiv Srbije“ ...

UMIHANA: Tako. Ispevala sam tu pesmu za one koji su silom odvedeni u rat... 1813. Devedeli Ali paša pokupio vojsku po Krajini, Hercegovini i Bosni i krenuo protiv srpskih ustanika... među zastavnicima bio je i moj verenik Čamdži Mujo s Bistrika...

DEVOJKA: I kako si krenula u pesmu?

UMIHANA: Sa tugom...

DEVOJKA: A on?

UMIHANA: „Najnapreda Čamdži bajraktare...“ Moj dragan Mujo...

DEVOJKA: I?

UMIHANA: Stavih u pesmu...

„I nadbiše Srbadiju mladu,

I siđoše stojnu Biogradu.

Tu su bili preko mjesec dana“...

DEVOJKA: I?

UMIHANA: Nabili su oni naše!... Srbadija!!

DEVOJKA: Pobili su ih... a ti pevala dok su odlazili...

UMIHANA: Neki su preživeli, oženili se, dobili decu, unuke, praunuke... dosad.

DEVOJKA: Neke ostahu neudate koje su ostale bez dragana... K'o ti.

UMIHANA: Udadoše se mnoge i ne pokriše obraz. Udadoše se bez stida i srama...

DEVOJKA: Ali ti nisi? Ti nisi mogla?... Ti nisi mogla?! A dozvoljeno je verenicama da se udaju kad im dragan pogine...

UMIHANA: Nisam! Nisam mogla... Nisam. Idi... odmori.

DEVOJKA: Opet ću ja doći. Kad mi dođe red...

UMIHANA: Neka ti je... Idi.

DEVOJKA: Nisam bila kod tebe godinama.

UMIHANA: Brzo brojiš godine.

DEVOJKA: A ti?

UMIHANA: Ja ne.

DEVOJKA: Još uvek se čudom čude tebi.

UMIHANA: A što?

DEVOJKA: Što se ne udaješ.

UMIHANA: Nije valjda da još brinu brige neudanih od onog rata?

DEVOJKA: Ne brinu za obične devojke.

UMIHANA: A šta sam ja?...

DEVOJKA: I danas bi te ženili samo da te imaju uz sebe i pokažu svima.

UMIHANA: ... Sve prolazi samo mene neće. Naše majke, ne plačite...

„Naše seke, ne žal'te nas,

Naše drage ne čekajte,

Naše ljube, udajte se.
Mi ćemo se iženiti,
Pod Loznicom u polju zelenu.“
I ovo sam im ispevala:
„Ako bude roda gospodskoga,
žaliće me tri godine dana.
Ako bude roda hojratskoga,
neće žaliti ni tri bijela dana.“
To izusti, pa dušicu pusti,
i umrije, žalosna mu majka!
Ufatiše konja lastavicu
i na konju zelenu dolamu.
Kad su došli šehar Sarajevu,
uzimaju prsten i jabuku,
dadoše je dilber Umihani“
Sve sam znala... I sve osjetila...

DEVOJKA: Ti nisi roda gospodskoga a ipak pevaš... To govoriš iz pesme „Čamđi Mujo i lepa Uma“? Napisala si je?

UMIHANA: A ko će danas znati ko je kad pisao o Muji i lepoj Umi?... Zvali su me lepa Uma, istina... A nisam ništa dobila, sama sebi ogledalo pravila. U svaki vir se oglednula, na svaki prst stavila crvenu vunicu, jabuku grizla od jutra...

DEVOJKA: I tako godinama?

UMIHANA: A kako bi?

DEVOJKA: Nisi još svesna da si takva jedina... jedina među nama?

UMIHANA: Nisam roda gospodskoga ali žalim za njim ko vila da sam. Vi to ne razumete...

DEVOJKA: Ma, grešna li se prema nama tvojim devojkama što danima bdijemo uz tebe...

UMIHANA: Reci godinama... slobodno! Da, godinama ste uz mene.

DEVOJKA: I ništa ne tražimo više od tvoje milosti za naše devojčake suze...

UMIHANA: Ne morate vi ništa... Ko vas primorava da slavite ljubav... Da ljubav! Tako sad zovete ono kad dragi ima dragu i draga ima dragog – u srcu... Sevdah smo zvali nekad... i zauvek.

DEVOJKA: Tebe zovu Seveda... Imaš prosaca još uvek. Kao da si devojka... Pola veka prosidbe!

UMIHANA: Idi...

DEVOJKA: A, mila moja... bila sam u devojčackoj školi Stake Skenderove. I sve naučila.

UMIHANA: Da računaš? To sam i ja mogla da te učim.

DEVOJKA: I ono starinsko... onaj stari jezik...

UMIHANA: Staroslovenski? Reci lepo...

DEVOJKA: Jeste. Da se ne zaborave stare knjige...

UMIHANA: Idi... idi... Unutra mi je. Sve gori. Kako koja godina sve je žešće. Ne mogu da se okrenem oko sebe a da ne vidim Loznicu, Srbiju... Pitam se godinama zašto nisam s njim otišla u bojište... Neke devojke su išle, znam. Možda su ih tako i sačuvali od metka...

DEVOJKA: Ej, Umihana...

UMIHANA: Ćuti.

DEVOJKA: Ćutimo mi sve.

UMIHANA: Slušaj ti, ne znam te i zato ti govorim ovu pesmu...

„Žalila ga tri godine dana:
za godinu lice ne umila,
a za drugu ne nasmijala se,
a za treću kosu ne oplela.

Kad nastala četvrta godina,
rusu kosu rukom odrezala“...

DEVOJKA: Crna ti, crna ti majka... kud da režeš kose...

UMIHANA: Ostavi mi majku. Nije ona rezala...

DEVOJKA: Kad si kosu odrezala, odrezala si svoje žensko...

UMIHANA: „Pa je šalje daji na kapiju...

Dajo joj je kosu pozlatio,
dajinica biserom kitila,
pa je meće gradu na kapiju“

DEVOJKA: Ja ovo ne mogu Umihana... Ne mogu. Tužno mi je i
pretužno... Šta će ti tvoje kose na kapiji?...

UMIHANA: Da se zapitaš gde kraj a gde početak nesreće... Pusti. Idi...
idi... I reci devojkama da sve izađu na sokak... Da ih vidim kako se
šetaju... među nevestama...

DEVOJKA: Sve da izađu?

UMIHANA: Sve.

DEVOJKA: Ko će da ti čuva kuću?

UMIHANA: Bog.

DEVOJKA: Nek ti bude...

UMIHANA: Evo ih u čoporu neudanih... ko Bečlijke... ko Beograđanke...
ko Sarajke u gradu... Prošlo vreme skrivanja...

DEVOJKA: Zdravo bila.

UMIHANA: ... Nisi devojka?

DEVOJKA: Nikad se nismo srele. Zato sam i došla.

UMIHANA: Ti nisi devojka?

DEVOJKA: Nisam.

UMIHANA: Pogledaj kroz prozore – mladosnice... Ti si žena.

DEVOJKA: Jedva sam prošla od njih do tebe... Nisu me puštale.

UMIHANA: Ti si žena?

DEVOJKA: Jesam.

UMIHANA: Ovo je mesto za devojke. Ovde dolaze samo neudane... I šta si im rekla?...

DEVOJKA: Sad, kad su sve izašle ostala je jedna na vratima... Rekla sam joj da si ti moj devojački san.

UMIHANA: Devojački san?!

DEVOJKA: I ona me je pitala šta mi to znači...

UMIHANA: Udata o devojačkom snu?!!

DEVOJKA: Još pre udaje, mnogo pre sam čula tvoju pesmu i otad mislim na tebe.

UMIHANA: A što?

DEVOJKA: Zato što je prava, ljubavna a devojačka. Nema je bolje u Bosni. Sve si lepo opisala kako je dragoj bez dragana... i kako brine za njega kad ovaj ode u boj...

UMIHANA: Ti si hrišćanka?... Pesma se zove „Sarajlije idu na Srbiju“... Ej!

DEVOJKA: Nije meni do bojeva ovih i onih... Samo je ljubav važna. Ostaje. Ljubav samo ostaje.

UMIHANA: Tvoji ne misle tako. Besni su na Osmanlije, ljuti na sve tursko...

DEVOJKA: Muške svađe, ratovi, osvajanja – njihova stvar! Mene dira ta ljubav za nekog koji može da izgubi život... iako ga proslavljaš kao pobjednika... I kako si to lepo opisala... i sebe, i njega i sve vas...

UMIHANA: Naši koji idu na Srbiju... to je tebi dobro?

DEVOJKA: Nije dobro... Sve nije dobro. Jedino ta tvoja ljubav pobeđi.

UMIHANA: Šta pobeđi?!

DEVOJKA: Zlo. Svako u zlo u svima nama.

UMIHANA: Kad si se udala?

DEVOJKA: 1856.

UMIHANA: Sa koliko godina?

DEVOJKA: Sa šesnaest... a ti si u to vreme imala preko četrdeset... Ne mari. Ti si moja u glavi, u srcu... od početka kad sam čula prvi put tvoju pesmu.

UMIHANA: Kad?... Kad si bila beba?

DEVOJKA: Imala sam sedam godina, i čitala sam već... Ali otac mi je pročitao prvi tvoju pesmu. Da me nauči šta je važno u životu...

UMIHANA: Otac?... I on je hrišćanin?

DEVOJKA: A šta bi bio?

UMIHANA: Čudna neka familija.

DEVOJKA: 1870. godina je. Nismo odavno u ratu. Sve prolazi... Ti si primer žene koja istrajava – pravo na večnu ljubav! Prva u Bosni i na celom Balkanu!

UMIHANA: Imaš i decu?

DEVOJKA: Rađala sam devetoro, tri mi ostala.

UMIHANA: Nisi bila baš srećna...

DEVOJKA: Kad mi je onako muka, kad mi je dosta svega ja odrecitujem onaj meni najtužniji deo u pesmi... Ko prohodi da joj kosu žali... „Ova kosa u devletu rasla, u golemu jadu odrezana:

il' je majka ukopala sina,
il' sestrice brata jedinoga,
il' djevojka svoga suđenika?
Nit' je majka ukopala sina,
ni sestrice brata jedinoga,
već djevojka svoga suđenika,
što ga neće steći dovijeka.“

UMIHANA: Pusti sad to...

DEVOJKA: Al ti govori ostarela majka...

„Što ti žališ tuđina junaka?

Nije ti ga majčica rodila.“

„Luda ti si, moja mila majko!

Da si mi ga i triput rodila,

ja ga ne bih ovliko žalila,

ko što žalim tuđina junaka.“

UMIHANA: Uh, kakav ti je to devojački san... Žalopojka za udane i neudane. Za sve žene.

DEVOJKA: Ko je ranije svima rekao kao ti da ti je ljubav važnija od svega na svetu?! Od vere, od pobjede...

UMIHANA: Tvoji te mrze.

DEVOJKA: Vidi one tvoje devojke kako uživaju... i to mi je važno. Važnije od propasti...

UMIHANA: Kad ti je posljednje otišlo?

DEVOJKA: ... Pre sedam godina.

UMIHANA: Posle?...

DEVOJKA: Rodila još dvoje. Ostali su...

UMIHANA: Ipak si bila srećna... Šta one igraju?

DEVOJKA: Kolo... nema muzike, harmonike, ali igraju...

UMIHANA: Igraju?

DEVOJKA: Sad i pevaju... Ono tvoje „Luda li si, moja majko mila, da si mi ga i triput rodila“. Čuješ?

UMIHANA: Slabo...

DEVOJKA: ... Nailaze mladići.

UMIHANA: Mladoženje?

DEVOJKA: Neka budu.

UMIHANA: Mladići nailaze?...

DEVOJKA: Sad će ih obgrliti oko struka...

UMIHANA: Nije valjda?

DEVOJKA: Tako se igra. Tako se igra valcer.

UMIHANA: A to je taj bečki valcer!?

DEVOJKA: Taj. Čuješ violinu?... Sviraju...

UMIHANA: Niti vidim, niti čujem...

DEVOJKA: Nemoguće... Pa tu si blizu prozora...

UMIHANA: Neka im je.

DEVOJKA: Neka, Umihana.

UMIHANA: Neka im je.

DEVOJKA: Neka.

UMIHANA: Oni u tamnom, one u svetlom?

DEVOJKA: Takav je običaj.

UMIHANA: Lepi život...

DEVOJKA: Vesele se...

UMIHANA: Nešto mi se... ne postoji... ne postoji... ništa.

DEVOJKA: Umihana!...

UMIHANA: ... Ja bih sela...

DEVOJKA: ... Sedi.

*(Umihana se stropošta u stolicu. Zatvori oči, glava joj klone, i celo telo.
Devojka jaukne.)*

IV

ZORICA JEVREMOVIĆ XXI VEK

(Ponoć. Zorica spava na krevetu, leži na levom boku.)

ZORICA: Magreb, Magreb,
san svih nas
mesto gde se pletu narodi
religije
kulture
Andaluzija,
ukras civilizacije kažu i nevernici
Ulazim u palatu,
staru, visoku...
Na zidovima ploče od zlata, velike, četvrtaste...
ispisana slova goticom, arapska slova i jidiš...
a rubini i smaragdi između
blješte bockavim svetlom...
Ti si negde tu
znam
sa leve strane ti tu postojiš
u preseku oltar strane sa draguljima
i neke nove dugačke zgrade
Ovo je mesto po tvom
toplo je ovde od tebe
od tvoje toplote milo je

Milina se razgreva
ovde nema jutra ni podneva
Uveče umesto svitaca sjaju dragulji
u suton svetle do naizdrža
Rubini
Smaragdi
A čisto zlato ih prepliće
da ne ispadaju od strasti bljeska divotno
Da me ti ubodi bljeska nisu dočekali
ne bih se setila tvojih Poljica
ni sela Grabovac iznad Omiša
odakle je tvoj čukundeda krenuo u Trogir
Ante Munitić koji je pravio rodoslov Munitić
u kući predaka
gde je jedan istoimeni rođak iz Splita
čitao Krležu ispod duda
starog sedam vekova
Poljička republika kao zov na moguće
legenda o hrabrosti Mile Gojsalić načeta
telo kao teritorija
devojka kao geografija
neosvojena
samožrtvovana
našla je mesto u drami „Pomrlice“
zbog tebe
zbog mene
zbog nas koji slavismo sve praznike
da rata ne bude
Miro Glavurtić nam je dolazio na pravoslavni Uskrs
A Slobodan Mašić na katolički Božić
i ko sve ne od ateista i gnostika
Odoše voljno od muke

od bolesti
ili starosti
sudbinski sve tri nas obavezuju
Da, kad smo se poslednji put sreli
pitao si me da li pišem novu dramu
... A onda si iznenada otišao krajem marta
2009.
I sve je stalo...
Trebalo je da pišem samo o Umihani
njenu pesmu „Sarajlije iđu u boj na Srbiju“
da osvetim i posvetim
Poslao mi je naš prijatelj na početku rata
da se osvestim šta su muslimani učinili Srbima
još kad onomad
Ispalo je sasvim obrnuto
pesma u ženi koja se ne uda
zbog vernosti svom dragom iz mladosti
naoštrila je moj feministički diskurs
pa sada kažem da je
Umihana Čuvidina izabrala ljubavno udovištvo
ostvarila pravo na izbor neudavanja
prva feministička umetnica
na Balkanu
Početak XIX vek joj je bio
ko XXI vek u naletu ravnopravnosti
brige za ženstvo
Između Mile i Umihane stavila sam sagu o kraju
srpske i svetske umetnice XXI veka
Eleonore Bruk
da se pokaže da je ovo drama o ženama
namerno sa istorijskim diskontinuitetom
tri dramska sižea

i jedan koji piše o njima
detelina sa četiri lista za sreću
rekao bi
Eleonori koja pomre u Provansi
on od ljubavi zbog nje bolesne
ona od patnje za njim sveže prezdravljene
od iste bolesti su bili bolesni
od istog pomrli
Samo u ljubavi
rak je smrtno prelazan
Dakle, tri žene umiru
Iz različitih razloga
Na koje mislim godinama
od januara 2009. godine
Kad je otišla Dunja Koproščec u Magrebu
tragično za one koji je vole
i za one koji su uzrok njene smrti
neutešni poklonici
Niti su Osmanlije zauzeli Dalmaciju
niti je voljna smrt Mile Gojsalić
pusta anegdota XVI veka
Eleonora pomre posledično
Umihana ode jer joj je vreme bilo
istina ostane utisnuta u živuća tela
Danas više no ikad
verujem da sve ima svoje odgovore
Tvoj poljički Grabovac sa grobljem
gde je polovina Munitića a pola Vrdoljaka
ukazuje na nemogućnost neprijateljstva
totalnog
zauvek
i obrnuto

Ma šta činili jedno drugom za života
vraća se smisao bića kao pena slučajne sreće
rođeni smo da prevaziđemo nesreću
Ljubav za druge
nepoznate ljude
nekorisne nam
Nesretljive žene
o kojima znamo tek toliko
Zora
Podne
Veče
Mila, Eleonora, Umihana
Dalmatinka, Beograđanka, Muslimanka
danas bi rekli
Hrvatica, Srпкиnja, Bošnjakinja
više su moja prava biografija
No podaci o meni u matičnim knjigama,
biobibliografijama
u knjigama
na internetu
Pisao si mi
požuri, dođi nježna i oštra kako ti to umeš
požuri
ljubavi moja, najdraža, najvoljenija
Pisao si mi tako a tek sad shvatam
kad si otišao
kako si voleo
i druge voleo
vernost nam nije bila tačka oslonca
Dođi „Nježna i oštra kako ti to umeš“
tako si pisao iz Trogira
kad si kuću iz XII veka opravljaao za nas

zvonik crkve Sveti Petar smo gledali iz dvora
Prvi put sam te sanjala
u Dunjinom Magrebu
odmah po tvom odlasku
ko noćas...
Kažeš savi levu ruku u laktu
Stavi je na desno rame
i to ti je moj zagrljaj
i tako sanjaj
Magreb, Magreb
i nikad kraja

*(Jutro je. Zorica leži na leđima, savila je levu ruku, obgrljava desno
rame, glava naslonjena na ruku.)*

RECEPCIJA / AUTOREFLEKSIJA

Apstrakt: Dva bela vuka. Strah. Divljina. Strah. Strah od drugog, drugačijeg, nepojmljivog. Strah. Divljina. Krzno. Dva bela vuka, simbol dvojstva ili dvoje. Ulazak u novu dramu. Strah. Divlja zona informacija. Nesretljive žene. Žene do kojih ti je stalo. Umiru. Tišina. Rizik. Sklad.

Još se Beograd bombardovao. Trebalo je izdržati sirene, to mi je bilo najteže. Nismo odlazili u podrum, stanovali smo onako kako smo stanovali, na šestom spratu, stotinak metara od Generaštaba koji je već

bio urušen. Tog dana kada sam odlučila da idem u grad, na Kalemegdan, nisam ništa posebno mislila, želela sam da vidim krokodila Muju posle ovoliko vremena bombardovanja. Ja inače sanjam reptile, velike zmije, krokodile, i tako... bliske su mi te opasne i nelepe životinje koje obično žene ne vole. Ivan Nastović me je naučio da je to moje nesvesno sa kojim dobro korespondiram, i koje mi pomaže da razrešim stvarnost. U snu ih se ne bih plašila. Osećala sam ih blisko. Da mogu da im se približim, da mogu da me dotaknu. Jednom sam sanjala da sam u kolu ogromnih reptila, i bilo mi je prijatno, po meri.

Pred Mujinim kavezom sve je bilo kao nekad. On kome se nova desetleća ne vide, deca koja se vrzmaju i bacaju mu svašta. Gumene igračke uglavnom. Čuvar priđe, ukori ih. Deca se smejuje. Muja krokodil ni ne trepne očima a samo se ona vide, telo mu je zaronjeno u plitku vodu. Uvek sam mislila da mu je potreban dublji bazen.

Ne znam koliko sam tu ostala. Pola sata, sat. Gledala sam mirno i umireno u svog bliskog, krokodila. Da. Tako nekako sam osećala za tu ružnjikavu, vodozemnu životinju. Neka deca su počela previše da galame, i gurkaju se... pa sam se povukla.

Krenula sam niz stazu desno, da obiđem krug prema izlazu. Uobičajen mimohod mimo kaveza mačaka... U času kad sam već skretala nalevo ugledala sam te oči. Tih par očiju. Oči dva vuka. Dva bela vuka.

Stajali su od ograde jedno desetak metara. Jedan naspram drugog. Skoro uočeno. Samo su gledali.

Gledala sam i ja. Zgledali smo se...

Gledali smo se.

Koliko dugo?... Ne znam. Trajalo je.

Oči su im bila svetlucave do kristalnog belila, sa iskričavom, žutom okruglastom šarom oko zenica. Nisam nikad videla ovakve oči. Ni na

filmu, ni uživo... I pri tom – prodorne. Do kraja. Do kraja sopstvenog osećanja za prostor i vreme.

Nisam osećala ništa drugo do prijetnost. Prijalo mi je što sam blizu. Da, osetila sam neku blisku vezu sa njima. Da bih mogla da uđem kod njih... tek tako. Sigurno, bezbedno. Kao da me očekuju.

Njihovo krzno... Njihovo belo krzno sjalo je usred podne kao da je osvetljeno negde, iznutra. Belina kratkodlake dlake je isijavala u srebrninu i belinu. Mogla sam da ih osetim pod prstima a da ih nisam takla. Oštrina dlake.

Bili su na tri metra od ograde kad me je čuvar Zoološkog vrta povukao za ramena i viknuo: „Gde si krenula ženo?!“. Sećam se da sam uzvratila nešto u smislu – „Pa mi smo zajedno... neće mi ništa... znam“.

I to je bilo moje dominantno osećanje. Beli vukovi i ja. Dva bela vuka kao bliska stvora. Za čuvara vrta glupava situacija. Odvukao me je od kaveza, tačnije odvlačio... Držao me je za lakat leve ruke. I vukao... Sve vreme sam okretala glavu da ugledam šta rade oni koje sam ostavila. Stajali su i dalje mirno i gledali ravno, ka izlasku...

Posle me je čuvar ubacio u taksu mromoreći u bradu „lude žene“...

Da, sad sam svesna da pričam o svom iskustvu sa opasnim životinjama. I o svom nestrahu da im se približim.

Tako nekako se osećam kad krene ulaz u dramsko pisanje o ljudima koji više ne postoje. O konkretnim životima od kojih stvaram likove. Rizično. Bez moguće pretpostavke kako će to na kraju ispasti. Strah od prelaska granice faktivno u fiktivno, stvarnosnog u stvoreno, umetničkog u estetsko. Ne, nisu umetničke lokacije za sve, i za svakog. U zavisnosti od prelaska granice neobuzdane divljine u sopstvenu zonu. Kad sećanje postaje presna stvarnost.

Slično sam osećala kad sam stvarala lik Mile, i Eleonore, i Umihane. I konačno Zorice, one koja opisuje motive za dramsku priču ovih žena.

Da li mi, stvarajući, književnice, pričamo uvek istu priču? Da li tako prihvatamo sopstvene pozicije, sagrađujemo sebstvo? Šta ostaje od davnašnjih uspomena koje su nam zaličile na stvarnost? Postoji li prošlost, istorija događanja u opisivanju nama bitnih delanja nepoznatih, davno živelih ljudi? Da li mi sve vreme pričamo jednu te istu priču da izumevamo sebe? Da samo sadašnjost i postoji?

Napisala sam dosad više drama sa istorijskim sižeom. Za velike, ansambl predstave. To je bio pre rata i u ranim devedesetim. Krajem devedesetih se opredeljujem za male, kamerne forme u zavisnosti gde sam ih režirala ili namenila. Žene u prvom licu. Prvo ples Arijadna, pa dve „šapatave devojke“ sa devojkama koje glume i plešu u invalidskim kolicima, pa tri ženska lika u „Baladi o devojčkom odelu“, dva realna i jedno žensko božansko. I poslednje – četiri ženska lika u „Pomrlicama“, sa autorkom drame u poziciji ispovedanja o nastanku drame i govorom sa čovekom koji nije više među nama.

Frojd je pisao nešto što me se tiče, posebno ove moje poslednje drame, „Pomrlice“, namenjene „svim mojim drugaricama“, sa kojom završavam karijeru dramatičarke. Da, potrebno je umeti staviti tačku na formu iskaza, vrstu umetničke komunikacije sa svetom. To je potrebno, potrebno je „zakrpiti“ ranu u sebi koja je bila povod za dramu.

Što bi rekla moja davnašnja sabesednica Blavacka¹ „*Sve ovo može da bude deo jednog bogatog iskustva PROŠLOSTI. Ova čudna sećanja leže skrivena i zaboravljena u „**jeziku misterija**“ predistorijskih vremena, jeziku koji danas zovemo simbolizam...*“

Simbol dvojstva ili dvoje? I jedno i drugo. Sklad.

Citiram „Recepciju“ redom, kako su stizali mailovi sa „utiscima“, i potom komentarišem, tvorim „Autorefleksiju“:

¹ „Pozorište kao stvaranje sveta“, Beograd, 2008, Institut za pozorište, film, radio i televiziju, Fakultet dramskih umetnosti, str. 39

----- Forwarded Message -----

Тема: Re: i tako ste ti i tvoja draga usli u srpsku dramaturgiju

Датум: Thu, 23 Feb 2017 13:16:09 +0000 (UTC)

За: Milan Tepavac <milantepavac@yahoo.com>

У-одговор: Milan Tepavac <milantepavac@yahoo.com>

Прима: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zorice

hvala ti što si mi poslala tvoju dramu koju si napisala, baš si me dirnula, sve tri sudbine žena koje si opisala, sve si dala sa puno emocija.

Prosto je fascinantna tvoja priča o Beci koju nisi ni poznavala, sem iz knjige... sa koliko ljubavi je to napisano... kad se budemo jednom videli pričaćemo o tome, ne mogu da pišem mailom o tome a još smo pod utiskom i Diana i ja. Eto i ono tvoje kako može da se zavoli neko i ako ga ne upoznaš kako ti kažeš uživo, samo potvrđuje da je ova tvoja kratka dramska trilogija govori na nov način o većitim temama; neutaživoj potrebi za ljubavlju i pravdom, o kulturi sećanja i varvarstvu zaborava, o slobodnoj volji, misteriji smrti i dramskog „vaskrsenja“

veliki pozdrav

M.T.

ps.

Jednoga dana , ne znam kojega i kada ali sigurno svi likovi iz tvoje drame, Ti i tvoj Ranko, Diana, ja i još neki tebi, njima i nama dragi ljudi bićemo na jednoj plaži, trčaćemo zajedno po pesku izbezumljeni od lepote, oslobađaćemo krike iz napetih grudi, trčeci ka stenama

na obali gde su naša tela već imala svoj otisak, kao praistorijski puževi u kamenu, da se u njih smestimo i predamo našoj bezmernoj sreći

Lepo što sam od tebe dobila prvi „utisak“ o drami... Nekako sve postaje celovitije. Jedan čitalac, i drama postoji. Da nije bilo tvoje monografije o Eleonori, ne bi se znalo da je postojala. Bar na internetu to tako ispada. Jedino na drugoj stranici tvoje stranice nalazimo informaciju o danu i mestu kada je i gde tvoja knjiga „Ruke na zemlji“ predstavljena javnosti.

I ništa više. Nema Eleonore na Wikipediji... Nema ko da napiše... Nema njene biografije... Ko da nije postojala.

Da li su u Francuskoj nešto više uradili osim što je poznato da neke galerije poseduju njene radove?

Nikad mi neće biti jasno kako se desilo njenim prijateljima – a bilo ih je kako ih ti navodiš – dogodio kulturološki previd ravan izdaji da Eleonora Bruk ostane bez svog legata u domovini, u Beogradu. Tvoja knjiga je spomen na tu kongenijalnu umetnicu. A možda i ova moja dramska partitura o konačnom odlasku Eleonore tamo negde u lepoj Provansi, bude neka inicijalna kapisla na doradi njene zaostavštine. I tu nema mnogo dobjašnjenja da niko više nije živ od roditelja....bili su živi kad je Eleonora izdahnula. I najbolji prijatelji.

Jedan od njih si ti, Milane Tepavac. I tvoja Dijana.

Lepo si, literarno, završio svoje pismo. Neka bude tako, kako si zamislio.

Dramsko „vaskrsenje“ je uslov za prihvatanje neuništivosti, reklo bi se...

Kako ti reče o nama živima biće – „trčeći ka stenama na obali gde su naša tela već imala svoj otisak, kao praistorijski puževi u kamenu, da se u njih smestimo i predamo našoj bezmernoj sreći“

----- Forwarded Message -----

Тема: o tri smrti i snu

Датум: Fri, 24 Feb 2017 19:03:28 +0100

За: Ivana Stefanovic <ivanastefanovic1@gmail.com>

Прима: Zorica Jevremovic <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga,

Sada je došao onaj trenutak koji sam čekala, da mogu ceo duh da otvorim samo za tvoj tekst.

I pročitala sam ga pa sam sada, na kraju čitanja, zadivljena, zagrcnuta i uzrujana.

Da sam malo manje oprezna devica otkačile bi mi se jake reči.

Diiiiivna je drama, diiiivna.

Nježna i oštra. Kao ti.

Ako bih htela da analiziram - mada bi mi bilo bolje da to sada ne radim! - onda bih ti govorila o tome kako imaš bogat ritam, ritmičke figure i prevoje, prelaskе iz jednog tempа u drugi, o tome kako se slobodno i suvereno krećeš kroz različitost scenskog govora, o jeziku kojim govoriš kroz sve svoje junakinje i o melodiji kratke fraze, o izvanrednom samorefleksivnom poslednjem odeljku... i da u svemu tome nema greške, nema pogrešnog koraka!

Ja to možda čitam pomalo i kao muzičar i zato znam da sve traje koliko MORA da traje, tačno i proosećano, da nema ni viška, ni manjka, i da na kraju imaš apoteozu u snovidjenskom *mp* (mezzopiano).

Da li je jasno šta sam rekla ovo poslednje?

Rekla sam, Zorice, da si napisala važnu dramu. Niko je drugi nikako i ne bi mogao napisati. To možeš samo ti.

Osetila sam, od kad si počela da pričaš o toj drami, da će se ona roditi kao tvoj veliki plod.

I hvala.

Ivana

NE ŽURJE, ŽUREM, ŽUREM. DOBI KIFO, POMAGI BACU.
ONDA MI JE JAKO MELO. JA KAD SMO ZATVORAO,
FRIDA. PA DAD MASKU MU DA TU FRIDU NEKAD
ELIMINIRAMO, DA SU ZERAMO. JA BITH SAMO
MI MOŽETI POMOCI. JA SAM NE MOGU. TO MO-
NAMO DUSE, ZATVORAO, KO DVA MILIARDA NA KAF-
MEMU. SAMO BRUSIM DANE DA MI DOBEI. DA IDE
MO NA IZPANE. DA JEČAMO KO ČUKVICAMA. DA
PEČAMO RIBICU. DA TI OJFT SPREMIM ICANAV
RUČICE. DA TI MFM NEŠTO SPREMIS. DA IZTAMO
KAFU. I TAJLO DANE. JA O TAJU KO NOCI DA
I NE GOVORIM. TU SAM MAZUJE SAM, USKOD
SUIH OJFT. IVO JE ZUATAM, JAVUJADU MI JE
KADSI: LUDI, POZNAI I NEPOZNAI, IŠE TO NEŠ
TO. KAD ŠTO JE IŠEVIJA KUKKO - NEŠTA ME-
NI MOG MA NASTINA, TAJLO DA KUKKI - NEŠTA
MEMI MOG KIDICE.

ZORICE, VOLIM TE

POŠUJEI, DOBI

NUŠTAMA I OŠTRA,

IKAVO PI TO VHI UMFS!

Da, jasno mi je da sam samo ja mogla da napišem ovu dramu. U tome jeste zadovoljstvo u tekstu. Ali da je „Diivna“, tako divna, to kažeš ti. Koja sreća za spisateljicu kad dobije ovakav kompliment. I više od komplimenta. Ti ne daješ olako visoke ocene ostvarenjima. I stoga se osećam – divno.

„mp“... sećam se iz muzičke škole... mecopiano... u „snovidjenskom delu“. Tiho, ali napola, jedva da se čuje, ali ne pianopiano.

I dobro je što si „Pomrlice“ pročitala kao kompozitorka iako si ništa manje bolja kao literata. Ali pitanje ritma u drami zaista je pitanje unutrašnjeg timbra, potrebno ga je osetiti pa prosuditi.

Za tebe Ivana, sken dela Rankovog pisma iz Trogira 1989. godine:

----- Forwarded Message -----

Тема: Re: tek završena drama

Датум: Sun, 26 Feb 2017 11:26:59 +0000

За: Natasa Miskovic <natasa.miskovic@unibas.ch>

Прима: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zorice

Hvala na ovom prelepom, intenzivnom, bolnom tekstu. Plakala sam...

Srdacno

Natasa

Istoričarka iz Bazela koja piše i o Srbiji, čita i piše i srpski, Nataša Mišković, je jednostavno o „Pomrlicama“ ko utisak napisala jednu rečenicu i sve u njoj izkazala, što se tiče recepcije drame.

----- Forwarded Message -----

Тема: Re: evo moje poslednje drame...

Датум: Sat, 4 Mar 2017 09:45:32 +0100

За: Dubravka Djuric <dubravka2012@gmail.com>

Прима: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

hvala ti zorice!!! u nekom casu cu procitati, znas citam samo ono sto moram a onda kad nadjem malo vremena i po nesto drugo.... inace, stalno pisemo za prikupljanje poena... ali ono sto mi je mozda zanimljivo za neku buducnost da probam nekoliko dramskih spisateljica u koautorstvu da obradim i to mozda i regionalno a mozda samo nase.... previse ambicija a malo vremena i snage.....

Razumem, mnoge moje drugarice su na fakultetima, predaju, i bore se za svoje poene. Takva je to struka.

Istinu govoreći, očekivala sam od feministkinja više. Pitanje odluke, pitanje moći.

Sačekacu 11. juni... i koji dan više. Onda ću pozvati profesorke sa Singidunuma, Warwick, Akademije umetnosti, Fakulteta dramskih umetnosti...

----- Forwarded Message -----

Тема: Re: pomrlice

Датум: Wed, 8 Mar 2017 15:03:56 +0000

За: Ivana <ivanamatijevic@hotmail.com>

Прима: Mediantrop <info@rankomunitic.org>

Mnogo je lepo, Zorice, i potresno.

I, pomislih – slucajnost, procitala sam je bas danas.

Vi ste feministkinja kakva svaka žena treba da nauči da bude i žena kakva svaka žena treba da nauči da bude.

Srećan vam ovaj naš praznik.

Ljubim,

Ivana

Sent from [Outlook](#)

Ivana Matijević je urednica kulture lista „Danas“. Bilo mi je važno šta će reći... Ova olako izrečena dihotomija o tome „feministkinja, kakva svaka žena treba da bude“ i „kakva svaka žena treba da nauči da bude“ je prilog proučavanju feminističke etike, i prakse.

I sve to na 8 mart. Lepo.

----- Forwarded Message -----

Тема: RE: moja najnovija drma...

Датум: Sun, 12 Mar 2017 20:07:21 +0100

За: Zora Cazi-Gotovac <zora.cazi-gotovac1@zg.t-com.hr>

Прима: 'Zorica Jevremovic Munitić' <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zorice,

Iznenadila si me i počastila.

Pročitala sam tvoju dramu, a kako sam malo znala o tim izvanrednim ženama, nekoliko sati pretraživala sam izvore koji su dostupni na internetu (naravno) da bolje razumijem zašto si njih odabrala. Razmišljam kako si me pogodila „u žicu“ i silno mi je drago da, u ovo luđačko vrijeme, čujem nešto drugo i meni blisko.

Pitat ću neke moje prijatelje kome točno da prosljedim dramu, voljela bih da netko nešto uradi s time. Javit ću ti.

Hvala ti na povjerenju

Puno pozdrava

Zora

Da, poslala sam dramu Zori, ženi mog dragog Toma Gotovca koju sam upoznala u prepisci oko jednog studentskog filma u kome ja pričam kako smo se voleli na studijama, ukoliko sam ga slušala kao učitelja filma. Zora je došla do te kopije i postavila ga u Tomovu fondaciju. I tako smo postale bliske preko čoveka koga smo svaka na svoj način volele.

Zora Gazi Gotovac kaže meni bitnu rečenicu zbog koje sam joj i poslala dramu na čitanje – «i silno mi je drago da, u ovo luđačko vrijeme, čujem nešto drugo i meni blisko».

----- Прослеђена порука -----

Од: «Ljubica Cetkovic» <ljubica1955@gmail.com>

Датум: 12.03.2017. 19.28

Наслов: Re: drage, nemam vesti od vas dve...

Коме: «katarina jeremic» <katarina50@gmail.com>

Копија:

Ja pročitala i jako sam se potresla. U srž me dira, posebno tvoj razgovor sa Munitićem. Nisam više sposobna da zlo podnesem, mada se smrti ne bojim. Nekako sam se zasistila. A priča na kraju je predivna.

Grlimo te nas dve!

Moje dve drugarice koje žive zajedno su se odselile na Taru... Trebalo ih je naći. Dobro su sa zdravljem.

Ljubica mi piše kao „kopija“, original mog pisma je očito prvo došao do Kaće.

Odgovor je zajednički, udvoje.

Plašila sam se da ih siže nekih od dramskih storija ne uzbuđi... Da, da sam znala kako, kakve su bile u Beogradu ne bih poslala „Pomrlice“, ni naslov...

Ali intelektualna moć je čudo, ponekad ko sad preuzme kormilo u komunikaciji, na sreću sve tri.

----- Forwarded Message -----

Тема: Biserka

Датум: Wed, 8 Mar 2017 18:01:00 +0100

За: Biserka Rajcic <brajccic@eunet.rs>

Прима: Zorica Jevremovic <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zorice,

Konačno sam danas stigla da pročitam tvoju dramu.

Jezički mi je posebno zanimljiva.

Sva dijamantska.

Samo ne znam ko bi je režirao i gde.

Ima sjajan ritam, tako da liči na poemu.

Jedini režiser koji mi je pao na pamet je Mira Karanović.

Pošalji joj dramu da je pročita.

Zanima me šta će reći.

Druga osoba koja bi sa tekstem izašla na kraj, to si ti!

U kom pozorištu?

U tvom stanu, sa tebi bliskom publikom.

Danas je to jedini način da se tekst poput tvog ispoštuje.

Biserka

Biserka Rajčić, prevodilac sa poljskog, odavno deluje u našoj i evropskoj kulturi kao pouzdan kulturolog. Kad ona kaže da „Pomrlice“ mogu jedino kod mene, u „Centru za medije...“ da se igraju onda joj treba verovati.

Ali, to je izvan mojih želja. Neka moje drugarice urade sa „Pomrlicama“ šta žele, njima sam ih namenila.

Da, dopada mi se pridev „dijamantska“. I to „sva“. Deluje neopozivo što se tiče vrednosti drame.

----- Forwarded Message -----

Тема: Re: draga Hana

Датум: Tue, 14 Mar 2017 13:44:44 +0100

За: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Прима: Hana Younis <hana.younis@iis.unsa.ba>

On 14.3.2017 0:16, Hana Younis wrote:

Poštovana Zorice,

nadam se da ste dobro,

Vaše pismo me mnogo obradovalo, čast mi je da ste pročitali moju Dašu i da je našla put do Vas.

Hvala Vam na divnim riječima podrške, zaista mi mnogo znače, a posebno jer dolaze od Vas sa toliko iskustva i rada.

Šta da Vam kažem za Umihanu, jednu i za mene po mnogo čemu posebnu ženu, njeno ime predodređeno da bude majka Um Hana - Hanina majka, baš nekoj Hani, njeno mjesto rođenja nekoliko mahala od moga, nekako prisutna u svima nama pomalo, a ipak jedinstvena... Opet Vam velika Hvala ovaj put što ste Umihanu ponovno oživjeli!

Hana

Dobila sam jedan utisak koji spominje Umihanu.

I kako to biva u prepisci o govoru o književnosti, svaka osoba piše svoje. Hana Younis apostrofira kako je nastalo ime Umihana. Meni to nije bilo na pameti, i stoga što ne poznajem turski ni arapski. Meni je bilo sve važnije od trenutne pozicije Umihane Čuvidine u bosanskoj praksi.

Umihana Čuvidina nije nikad postala majka. I nikad se nije udavala.

I to je bitno za njen ženski javni lik.

Pokušala sam da u dramskoj partituri o Umihani naznačim Umihanino zanimanje za ženu koja je rađala. Za broj dece koja su joj preostala posle smrti nekolicine... Umihana nije izgubila ništa od ženstva, naprotiv njen privatni status stare, neudate žene je samo potvrdio njenu emocionalnu privrženost „devojkama“. Zato se i okružila ženama oko sebe, da prevaziđe patrijalnu hladnoću sredine. Ne treba biti odviše promoćuran pa shvatiti da je pozicija „devojke“ u drami bitna za razumevanje njenog lika, i stoga simbolično pisanje da igra samo jedna „devojka“ iako se tekstualno uočava da Umihana govori sa različitim „devojkama“.

Onaj koji čita lako će prihvatiti ovu scensku zamku, a kada bi se drama igrala to bi ostalo rediteljki da odluči – da jedna glumica odigra sve pojave „devojke“ sa promenama u rekviziti i impostacijom glasa zbog različitog godišta „devojke“, ili više glumica za sve pojave posebno.

Važno je prihvati da moja Umihana SVE VREME STOJI. Zamislite kako izgleda žena koja pedeset godina nikad ne sedne u toku dana, da bi noću tek legla, odmarala... Znamen ljubavi da OPONAŠA POLOŽAJ TELA DRAGOG kada joj je upucan u bici kod Loznice... I to je osnovni motiv od koga sam krenula da pišem „Pomrlice“.

----- Forwarded Message -----

Тема: Re: i ti si moja drugarica...

Датум: Wed, 15 Mar 2017 17:16:03 +0100

За: vesna <vesna.zanic10@gmail.com>

Прима: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Hvala ti što si mi poslala da pročitam. Dirnulo me sve a najviše tvoja priča na kraju. Ne Mila Gojsalić, za tu legendu znam cijeli život... iako si tu legendu dovela do užasa... nešto sam naučila o Umihani... samo, da li je to zbog umjetničke slobode, ali Grabovac nije nikada pripadao Poljicima. To je Makarska zagora... granica Poljica je rijeka Cetina... znaš da imam poljičke korijene..

Trenutno puno radim, ne stignem niti misliti privatno... a dani samo promiču. Žao mi je što ti nisam odmah odgovorila, stalno čekam trenutak da se opustim.

Stoj mi dobro!

Vesna

Moja draga bivša komšinica u Beogradu, već tridesetak godina sa „stojanjem“ u Splitu, sačinila je utisak o „Pomrlicma“ na konstataciji „ali Grabovac nikad nije pripadao Poljicama“...

Ni Srem nije bio uvek u Srbiji... a ni u Hrvatskoj.

To da li je „Poljička republika“ bila na teritoriji i Grabovca kako tvrdi naš rođak iz Omiša, Ante Munitić, i nije neko pitanje. A o „granici na rijeki Cetini“ i da ne govorim. I tu nema pozivanja na „poljičke korene“.

Na internetu kad otkučas „grabovac poljica gata“ ukažu se dva mesta sa rečima Grabovac. Nisam uspela dalje da identifikujem Grabovac a karta Poljica je presitna.

Neka druga priča, mimo drame.

Датум: Mon, 27 Mar 2017 20:20:44 +0000 (UTC)

За: anica vucetic <anica_vuc@yahoo.com>

У-одговор: anica vucetic <anica_vuc@yahoo.com>

Прима: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zorice,

Tvoja drama „Pomrlice“ je potresni niz portreta žena osvjetnica, žena voljenih i zavetovanih, sanjanih... Mnoge od nas bi se mogle prepoznati u po nekoj ovlasnoj liniji njihovih lica. U poslednjem cinu, o tvome snu koji si ispricala kao da je poslednji, ipak nam ostavljas nadu:

„Ti si negde tu

znam

sa leve strane ti tu postojis...“

Volela bih da „Pomrlice“ vidim na sceni!

Veliki pozdrav,

Anica

*Likovna umetnica i prijateljica Ranka i Zorice govori o nadi... Neka bude.
A da li će ikad bili na sceni... videće se. Kako žene odluče.*

*Pisali smo i Ranko i ja o njoj, o njenim instalacijama. U mom
feminističkom pozorištu „PUT 5a“ je bila dizajnerka predstava. U
prostoru koji je danas „Centar za medije Ranko Munitić“ odslikala je
zavesu za predstavu „Šaputave devojke“.*

*Stoga se Anica i najviše „primila“ na „san Zorice Jevremović“. Zna koliko
smo bili bliski i koliko mi znači opservacija „sa leve strane ti tu postojiš“.
Ovde se mora primetiti da smo svaka u svoje vreme išle na „Analizu snova“
Ivana Nastovića. I to ima neku vezu sa poimanjem „Pomrlica“ u celini.*

> ----- Original Message -----

----- Forwarded Message -----

Тема: Re: najnovija drama

Датум: Wed, 12 Apr 2017 09:20:56 +0200

За: Rada Lazic <radal@eunet.rs>

Прима: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Zorice draga,

samo da ponovim ono što sam ti već rekla.

Tvoja drama je veoma neobična, divna je i strahotna. Divna po izboru ženskih likova, a strahotna po istinitosti njihovih sudbina. Takođe mislim, da je dragocena kao svedočanstvo o otporu koje su ove žene pružile životnim pošastima, svaka na svoj način. Identifikujući se sa ovim ženama, odnosno, prihvatajući njihove sudbine kao svoju (u poslednjem činu), kroz priču o sopstvenoj ljubavi, najlepši je mogući ženski odgovor na mizoginiju, nacionalizam... i sve ono što nas razdire (i satire).

Grlim te, R.

p.s. Da te podsetim na ono Frojdovo „Anatomija je sudbina“, i nešto što je Elfride Jelinek rekla u jednoj svojoj drami: „Ako neko ima sudbinu onda je to muškaraca, ako nekog snađe sudbina onda je to žena.“

Kada ti pesnikinja i feministkinja kaže da je drama „strahotna i divna“ onda je to zaista dovoljno...

A da je poslednji „čin“ (san Zorice Jevremović) – „najlepši mogući ženski odgovor na mizoginiju, nacionalizam...i sve ono što nas razdire (i satire)“, prihvatam i kao moguć komentar idejama koje sam želela da izkažem dramom.

Da li će, zaista, neko iz feminističkih krugova iscrpno prevrednovati ideje iz drame „Pomrlice“? Sa mogućim upoređenjem mojih dotadašnjih drama, pre svega vezanih za feminizam – „Šaputave devojkice I i II“, „Balada o devojačkom odelu“. Bilo bi to dobro za ovdašnju feminističku scenu.

Тема: Re: hej, napisi mi nesto...

Датум: Tue, 11 Apr 2017 15:54:42 +0200

Од: Bojana Makavejev <bojanamakavejev@gmail.com>

За: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Ti ćeš valjda razumeti da nisam u stanju ni sebe da sastavim niti nešto suvislo da sastavim...

bojana

On 7 avr. 2017, at 14:45, Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs> wrote:

Mozda cu jednog dana napisati o feedback „Pomrlica“... imam vec desetak utisaka... i od jednog muskarca... ostali muskarci obecavaju potpuno uzrujani dramom... ali ne stizu mailovi.

Rečenicu o Mili iz XVI veka... rečenicu o snu Z.J. ... I eto. Nije bolno.
Zvučala si mi ko nekad. Maca mi je dobro.

direktorka

Citiram ovde celokupno prepisku, moju i Bojaninu, da bi se znalo zbog čega mi je i kako odgovorila.

Razgovarale smo odmah kada sam joj poslala dramu i ona mi je predložila neopozivo da štampam bar „san Zorice Jevremović“, ako se već razmišljam da ništa ne učinim za dramu već to ostavljam onima kojima je drama posvećena – „mojim drugaricama“.

Na kraju sam se našalila sa svojim položajem u „Centru za medije Ranko Munitić“ gde sam operativno „direktorka“, jer me Bojana tako zove, katkad.

Ima svega u prepisci ali nimalo slutnje zbog čega Bojana ne može da napiše ništa...

Da, naš obožavani Mak iako član žirija nije uspeo ove godine da dođe, kao prošle godine u ovo vreme. I tu je granica moći i nemoći. Ko razume, razume.

----- Forwarded Message -----

Тема: Re: evo drame Milencice...

Датум: Tue, 18 Apr 2017 14:27:56 +0200

За: Milena Nikolic <milencica7@gmail.com>

Прима: Mediantrop <info@rankomunitic.org>

Draga Zorice, pročitala sam, jako je lepo i tužno.

I intimno... Hvala što ste podelili sa mnom!

Ovako reaguje mlada žena, supruga mog novog fotografa, želela sam da ona pogleda dramu, ne poznajemo se, znam samo da je Boris voli, da joj tepa Milenčica... Grfički dizajner je po struci...

Датум: Sat, 6 May 2017 18:51:11 +0200

За: Milena Dragicevic Sestic <mksesic@gmail.com>

Прима: Zorica Jevremovic <zjevremovic@sezampro.rs>

Dakle, da li ima boljeg mesta da pročitam tvoju dramu - od Magreba... od voza između Fesa i Rabata... (a nisam ni slutila da će se i Magreb naći u njoj kad sam krenula da je čitam)...

I pročitam, i napišem... i – prekine se Internet veza... i pismo nestane... a bilo je - kad ti ja kažem koja se baš ne hvalim, stvarno „poetsko“... i kako treba, pisano odmah po čitanju, usred nepreglednih žitnih polja...

Sad rekonstruišem, ne ocenu i osećanja, već pismo, onako kako je bilo napisano, odmah nakon čitanja...

Dakle,

u medresama Fesa, smaragdno zelenog sjaja, poneki rubinov zrak se otkine, zavisno od ugla i pogleda posmatrača - haos i zvuci orijenta u isto vreme... Čuju se i prodavci i hodže, i žensko „ojkanje“ i muško „svađanje“...

Sedamo u voz puni emocija.

Čitam o ženskim zaboravljenim sudbinama – životima koji su značili mnogo i nestali u zaboravu – rukopis koji je tako dugo čekao na pravi trenutak da ga otvorim... Čitam ga sa slikama Magreba u sebi.

Na liticama Šefšauena okupanog plavom bojom Mediterana - vaskrsavaju litice Poljica, a u Kazbi (kasabi) stoji priča o Alsajidi Al Hori

(Alsayyida Al Horra) – princezi Uatasidskoj, alamskog porekla koja je uprkos svemu, i islamu uprkos, vladala... I u njoj gledam Milu – heroinu, ne žrtvu...

Čitam dramu u vozu koji juri kroz žitna polja starozlatne boje, promiče po neki crveni mak, a jarko zelene šume borova stoje nasuprot gustozasađenih kaktusa koji oivičavaju imanja...

Da, Magreb je paleta boja: susret kultura, berberske, arapske, jevrejske, evropske... Beli gradovi, plavi gradovi, zelene džamije i šume, zlatna polja, crveni oleanderi poput onih trogirskih cvetova koji su me dočekali odmah iz porodilišta – februaru uprkos...

Gledam kroz prozor, žene okupljene u grupe, žene Berberke – stare i mlade zajedno, otkrivenih lica, pričaju svoje ženske priče – svaka od njih može biti i Umihana, ona koja čeka svog dragog da dođe – sada ne više sa ratišta već iz Evrope magrebske radne snage koja već decenijama guta njihove muškarce – da im se više nikad ne vrate na planine Atlasa...

A kod Andaluzijske džamije, jer ceo Fes i ceo Šefšaufen su izgradili Andaluzani - Arapi i Mavri (a pravi Mavri su u stvari Španci islamske vere - Mori, Moriskos, kako ih ovde zovu), bio je naš plavi hotel sa smaragdnozelenom baštom – palata zvana „rijad“ pretvorena u hotel, u mesto uživanja nas, turista – a mesto rada za njih koji su je gradili...

Prepliću se kulture isto onako kao u Zoričinoj dramu – prepliću se ljudi, sudbine... A onda iznenada – priča o Dunji Koproščec – kako se tako neočekivano pojavi jedno ime koje zavrti sećanja na Kuglu, na njihove neispričane priče... na našu mladost, na prekinuta istraživanja I ta je priča ostala da se domašta u našim sećanjima.

Stoga mislim da je radio drama - pravi format da se izvede... da slušajući maštamo, vizuelizujemo, oživljavamo... Izgovaramo sami reči... jer da – više su sve one: Eleonora, Mila, Umihana, Dunja i

Zorica, „više su moja prava biografija no podaci o meni u matičnim knjigama...“

Nežna i oštra Zorica, možda bolje - oštra i nežna, jer snaga kojom silovito počinje ova drama u priči o Mili, brzo, u kontrapunktu, ide u nežnost u priči o Eleonori, u refleksivnost u priči o Umihani... da bi postala pesma u završnoj „elegiji“ koja to nije...

Pomrlice su otvorena drama – otvorena da u nju upisujemo sopstvena sećanja, sopstvene živote, živote nama dragih žena – pretkinja, drugarica kojih više nema...

Tvoja Milena

I tako, nikad ne znaš odakle će dopreti misli i emocije onog kome si poslala mailom dramu.

A da će to biti iz jednog afričkog voza koji pluta po daljinama Magreba, to nisam mogla pretpostaviti... Ali to liči na Milenu Dragičević Šešić, njen životni put, način komunikacije.

Tekst joj proliteraran, i umilan nekako.

Jedino nisam sigurna da se na radiu može izgovarati reč „kurac“... I kako bi moglo da se zamisli ta muška pometnja i zbrka koji će silovatelj kome da pipne kurac... Potrebna je scena da se to osvetli, odigra... i trajalo bi najmanje tri minuta po sceni muškog privatavanja za muške organe. A ima ih u ovoj sceni više puta. Fizički teatar u ovoj sceni je prioritetan. U režiji bi trebalo napraviti gradaciju ovakvih zbivanja. Muška bestijalnost u „redaljki“ je bit ove scene.

I performativni zagralj na kraju „sna Zorice Jevremović“ bi trebalo da se VIDI.

Za tebe Milena moj tekst o Dunji Koproščec iz januara 2009, „Danas“:

DUNJA OD MAGREBA

Vest iz zagrebačkog „Jutarnjeg lista“ od 7.1.2009. da je umetnica Dunja Koproščec umrla i sahranjena negde u Granadi, na jugu Španije, na prelazu stare u novu godinu, nije potresla nikog sem onih koji su je znali. U novim državama niko ništa ne zna o delovanju umetnika Druge Jugoslavije, čak ni oni koji su aktivni i žive u prestonicama novih država.

Piše: Zorica Jevremović

23. januar 2009. 20:38

Istraživati bilo šta o angažmanu predratne, izrazito anacionalne umetnice poput Dunje Koproščec, ravno je podvigu po merilima uobičajene novinske periodike. Za sve nas, bez obzira u kojoj državi živeli, nije umrla samo umetnica neobičnih darova, umrla je i osoba koja je davno, pre trideset godina, pre trenda interkulturalizma, propovedala civilizacijsko prožimanje, multikulturalnost i multikonfesionalnu zajednicu.

Odakle početi? Dunja je bila jedna od osnivača zagrebačke alternativne grupe „Kugla glumište“ koja je nastupala uglavnom u zagrebačkom Studentskom centru sedamdesetih godina. Važila za jednu od najradikalnijih „kugloglumaša“. Pored Damira Bartola Indoša, izdvajala se svojim frakcijskim nastupima. I to je uvek bivalo estetičko/etički objavljivanje svetu i umetnosti skrivenih motiva scenskog prikazanja. Otišla je u Maroko početkom osamdesetih, primila islam, i vratila se 1984. da odigra još jednu predstavu: performans „Modna revija“. Ali to nije bilo poslednje pozorišno nastupanje Dunje Koproščec u ondašnjem jugoslovenskom regionu, s ovom predstavom.

U prostoru skadarlijske pivare, kulturnom mestu ondašnjeg beogradskog života, gde se smestilo alternativno pozorište „Nova osećajnost“ i frakcija istog, „Ulično dečije pozorište“, Koproščeva je

1985. izvela svoju „Modnu reviju“ 20. i 21. jula. Indoš je već bio tu od sredine jula, imao je svoj foto-sešn. Spavao bi u pivari u vreći za spavanje, skadarlijska deca bi ga budila oko podneva s grajom „Indijanac, Indijanac“.

Na plakatu Dunjinog performansa nema godine ostvarenja. Vreme kao scena. Nedostaju tipični podaci: ko igra, gde igra. Nema ličnog imena ni prezimena. Nema naziva pozorišta. Tek naznaka na dnu oker pakpapira - „dio kugla glumišta“. Dakle, frakcija se po Dunji zvala „dio“, iliti deo. Deo od celine ne znači biti protiv celine, ali вреди naznačiti da jedan njegov deo misli nešto drugačije, tvori poseban svet kazivanja scenskih tajni. Datum i čas izvođenja performansa ja sam napisala, kako je Dunja htela, bez naziva grada, scene, gde se „Modna revija“ prikazuje. Prostor kao inteligibilna ravan. Ali, zato je naziv ovog performansa bio odštampan u različitom fontu, na svetskim jezicima (hrvatsko-srpskom, engleskom, japanskom, nemačkom, ruskom, španskom, italijanskom, francuskom), i arapskom, na kraju. Neko je dodao flomasterom reč „pivara“. Neko od gledalaca tih vrelih julskih noći, ili neko od stalnih članova „Uličnog dečijeg pozorišta“, pre svega dece, romske skadarlijske dece. Valjda su stoga na performansu zauzeli mesta u prvom redu gledališta napravljenog od reda sanduka piva. Danilo, unuk skadarlijske gatare, sve vreme je očaran stajao i gledao u Dunju, na rubu scene, pokušavao da uhvati treptaje svetla kao mali kolekcionar svetlaca u letnjoj noći.

Dok je Dunja na svim svetskim jezicima izgovarala svoje pozorišno „vjeruju“ stroboskop je prepokrivao u svetlećim treptajima publiku koliko i nju samu, i sve je bilo teatralno, i mistično, po meri scenskog aktivizma, i proosećajne stvarnosti. Govor o prepletu više kultura, više konfesija, više jezika, bio je pledoaje za jednu civilizaciju, civilizaciju koju je Dunja jedino razumela: onu bez granica. U to vreme, sredinom osamdesetih, još nije bilo potreba da

se govori o značaju nacionalnih vrednosti. O potrebi sagledavanja interkulturalnih scenskih zbivanja jedino je KPGT ukazivao, prikazivao predstave na raznolikim scenskim mestima, opstajao u višenacionalnom ansamblu. „Modna revija“ je tako krajem jula 1985, u Beogradu, sagledavana kao proširenje oblika kapegeteovske komunikacije sa svetom pozorišta, i svetom publike, koliko i derivat bitefovskih iskustava. Možda da je zato gostovala u Skadarliji sa svojom poslednjim performansom. No, Dunja Koproščec je bila posebna u ondašnjoj domaćoj alternativi, a u potpunosti „dio“ tekuće svetske pozorišne prakse. Satelit u orbiti anacionalnih kulturoloških kretanja, formativno na liniji internacionalnih multimedijalnih osvarenja. Više od teatra, manje od trivijaliteta postojećih kulturnih obrazaca.

Pri izgovoru teksta na arapskom Dunja je zanela jednu veliku, nežno modrozelenu maramu, razbacala je po sceni i prvom redu publike. Marama bi se zaplela u proreze plastičnih sanduka piva, prisutni Indoš je raspredao konce resa kao posvećenik kakvog teatarskog maga.

Kako nismo imali novca za hotel, Dunji je ponuđeno da spava u mom stanu. Smestila se u prolaznoj, radnoj sobi, ne obazirući se na druge ponude. U jednom trenu, ušla sam u tu sobu da bi joj napomenula da u dnevnoj sobi, pri kraju, postoji kuhinja sa frižiderom, hranom, pićem. Naišla sam na situaciju u kojoj se Dunja moli klečeći na šarenoj prostirci koju je donela sa sobom. Bilo mi je neprijatno što sam je prekinula u toku molitve. Nije se ljutila, samo me je namah pogledala. Kasnije, posle dva sata ušla sam joj u sobu, i počela sam da odgovaram na njena pitanja, očito je bacila pogled na moje fotokopije, spise, knjige. Spomenula sam Tacen, i projekt oko izlaženja celokupnih dela Dušana Pirjevca na srpskom, Povelja i opis katoličke crkve u kojoj se nalazi srednjovekovna krstionica usred poda hrama i ostaci freski na zidovima, Dečane i rad na zapisima u

knjigama u monaškoj biblioteci, Poljičku republiku i njegov centar Gata kao središte srednjovekovnih multikonfesionalnih prožimanja... I pozorište, primetila je Dunja. Onda mi je rekla nešto o životu.

Tokom rata mislila sam na nju kao na nekog kome želim da ne prođe kroz haremske odaje u prostorima Magreba, severozapadne oblasti Afrike, kuda se zaputila. Na Istoku je za belkinju sve moguće, ukoliko nisi oboružana jasnom mišlju, i vlastitom strategijom za opstanak. Žene su lak plen, osim ako jesi drzovito uporan kao Dunja. I tako je bilo. Srećom po nas koji smo ostali ovde.

Nedugo, posle Maroka, prešla je u evropski deo islamističke kulture i prakse - otišla u centar multikonfesionalne Andaluzije. Arhitektura, duh mesta, utopija. Šta je radila u Granadi više od dve decenije, čime se sve bavila, ostaće da svedoče koji su bili blizu nje. Živeti u trouglu katoličke, jevrejske i islamske kulture, bila je svrhovita neophodnost koja je Dunji Koproščec odgovarala. Da li je stvarala u tom duhu, i koliko, ne znamo. Odabrati način života za konceptualiste je uvek odbrana estetike od etabliranih, sigurnih mogućnosti življenja. A za Dunju Koproščec je bilo osnovno, neporecivo stanje izbora čistote, nade i vere, i po cenu uobičajene prakse alternative koja zna za granicu življenja. Ušla je u zonu alternative kad život postaje lepota, a estetika iskazivanje pripadnosti multikulturnom poretku stvari.

Godina 2008. bila je „Godina Interkulturalizma“, iste godine je Dunja Koproščec otišla u sfere konačnosti – gde nema ispraznog praznovanja ideja koje suštastveno obavezuju svakog čoveka. Ili se to zbilo Jungov „sinhronicitet“ po pojavnosti i metafizici?

Branko Matan u tekstu „Smrt zagrebačke legende Dunje Koproščec“ (internetsko izdanje) opservira da je Dunji „potkraj sedamdesetih godina u umetničkom smislu bio blizak Antonin Artoud, ne sanjar pozorišta nego sanjar života, putnik u Meksiko koji je godine 1936.

živio u tamošnjem plemenu Tarahumara“. Dobra aluzija, ali dokida značaj mesta odakle je Dunja krenula put Magreba. Dunja jeste bila putnica u nemoguće, poput Artoa. Bićemo primereni ako ustanovimo da je Dunja Koproščec velika umetnica od Magreba. A to je nemerljivo postojećim geografskim aršinima. Magreb, Magreb, čežnja mnogih od nas.

----- Forwarded Message -----

Тема: Re: evo najnovije drame... o smrti
Датум: Thu, 11 May 2017 02:33:50 +0200
За: Danica Prodanovic <danica.prodanovic@gmail.com>
Прима: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zorice,

Izvini što se nisam javila odmah, a kad nisam odmah, eto nisam ni do sad... Glupo mi je da uopšte pričam o gužvi na poslu i onome kroz šta trenutno prolazimo (demencija, pubertet, malo kuće...).

U svakom slučaju pročitala sam ih opet i šta reći sem da su veoma tužne i da je ženska snaga, u svojoj žestini i lepoti vidljivo povezana sa smrću i tugom.

Jako sam umorna... Kad se završi BINA volela bih da se vidimo, da dođem do tebe...

Pozdrav od Lenkine majke

Da je ženska snaga „vidljivo povezana sa smrću i tugom“ kaže Danica Prodanović, kustoskinja Muzeja grada Beograda.

I da će „opet pročitati“... I to postoji kao kvalifikativni čitatelački stav. Znači da nije bilo uzaludno pisanje, ni osmišljavanje opisa smrti triju žena van zadatog vremenskog koridora.

I da će doći do mene, posle festivala arhitekture, BINE... Da se vidimo... i pričamo.

Sve to ne bi bila obična završnica pisma da nije potpisa. „Pozdrav od Lenkine majke“ locira naš odnos u zonu mog voljenja njene kćeri, još iz predškolskih dana. Dobra, starinska ljubav tetaka po izboru.

----- Forwarded Message -----

Тема: Pomrlice

Датум: Wed, 17 May 2017 15:12:33 +0000

За: Jelisaveta Djurickovic <jelisavetadi@hotmail.com>

Прима: zjevremovic@sezampro.rs <zjevremovic@sezampro.rs>

Upravo ovo procitah.

Lepo napisano. (Ako sam ja neko ko o tome može da sudi)

Emotivno. Rastuži me.

Ja to vidim kao priču o ljubavi, tvojoj, velikoj... i želji da se pisanjem odužiš onome od koga se nikad ne možeš, ne želiš, ali i ne moraš rastati.

Ne znam zašto, ali na mene ostavlja isti utisak kao pripovetka „Mrtvi“ James Joyca, možda ti je poznata.

I moja školska drugarica Jelisaveta Djuričković, kaže da je drama „Pomrlice“ priča o ljubavi. Diplomata po struci, celog života je bila u inostranstvu, upoznala nove kulture, nove ljude, odnose, ali se nije

mного makla od vere da ljubav predstavlja inspiraciju nastanka umetničkog dela...

Bitno je reći i to da je Jelisaveta ćerka Rankove omiljene profesorka hrvatsko-srpskog jezika u zagrebačkoj Klasičnoj gimnaziji. Ranko bi govorio da ništa ne bi sam uradio sa jezikom, pisanjem, da nije imao tako nadahnutu profesorku Anđelku Đuričković.

Evo te poslednje stranice iz Džojsove novele „Mrtvi“:

„Vazduh u sobi mu prostudeni ramena. Obazrivo se ispriči ispod čaršava i leže pored svoje žene. Jedno po jedno svi su postajali senke. Bolje je hrabro preći u taj drugi svet, u punom sjaju neke strasti, nego izbledeti i uvenuti žalosno s godinama. Pomisli kako je ona koja je ležala pored njega tolike godine u svom srcu držala skrivenu sliku očiju svog ljubavnika u trenutku kada joj je rekao da ne želi da živi.

Bujica suza ispuni Gabrijelove oči. On takvih osećanja nije imao ni prema jednoj ženi, ali je znao da je takvo osećanje sigurno bila ljubav. Suze su se sve više skupljale u njegovim očima i u polutama je zamišljao da vidi priliku mladića kako stoji ispod vlažnog drveta. I druge prilike su bile tu. Njegova duša se približavala toj oblasti u kojoj borave ogromne vojske mrtvih. Bio je svestan, ali nije mogao da shvati, njihovo čudno i lepršavo postojanje. Njegova sopstvena ličnost je bledela i pretvarala se u siv neopipljiv svet: sam čvrst svet, koji su ovo mrtvi nekada podizali i u njemu živeli, raspršivao se i iščezao.

Nekoliko lakih udara u okno nagnaše ga da se okrene prozoru. Sneg je ponovo počeo da pada. Sanjivo je posmatrao pahuljice, srebrne i tamne, kako iskosa veju naspram svetlosti svetiljke. Došlo je vreme da krene na put na zapad. Da, novine su bile u pravu: sneg je padao u čitavoj Irskoj. Padao je u svim delovima tamne središne ravnice, po golim brdima, padao meko po močvari Alen i, tamo dalje na zapadu, meko padao po tamnim buntovnim talasima Šanona. Padao je, takođe, po svim delovima usamljenog groblja na brdu gde je Majkl Furi ležao sahranjen. Ležao je u velikim nanosima na iskiviljenim krstovima i nadgrobnim spomenicima, na šiljcima je bubila svest dok je slušao kako sneg tiho pada kroz svemir, i polako pada, kao dolazak njihovog poslednjeg časa na sve žive i mrtve.

Više puta smo gledali film Džona Hjustona «Mrtvi». I sećam se onog fara kroz groblje... i muškog glasa off koji izgovara poslednje Džojsove rečenice.

Sada mi se čini čitajući ovaj tekst, prvi put, da ta uspostavljena harmonija između živih i mrtvih ima neke veze sa mojom idejom da napišem dramu ovako. Ne upoređujem se, imamo istovetni pogled na mrtve. I žive.

Тема: Re: napisi sve o andjelima...

Датум: Fri, 19 May 2017 17:45:51 +0200

За: marija dragojlovic <marijadragojlovic@gmail.com>

Прима: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Evo za početak... Projekat za New moment *Scene iz imaginarnih filmova... Moj rad se zvao Tišina, prolazi anđeo...* zato što postoji verovanje filmu *La Paloma* švajcarskog reditelja Daniela Schmida iz svakih dvadesetak minuta proleće jedan Anđeo i tada treba začutati²... moj rad je bio hommage 1974. koji me je oduševio...

u knjizi pod A su razni Andjeli... Sopoćanski... Venecijanski... Andjeo za W B... i ***Tišina, prolazi anđeo...***

U mojoj zahvalnici na kraju knjige imas objašnjenje... ideja da bude u obliku Glossara je Nenada Radića... moj naziv je bio *Inventar...* A Mileta je insistirao da bude Inventarska kutija. (to su one stare bibliotekarske kutije sa karticama, a i ja sam radila ciklus kutija...)

² Iz mail prepiske sa Marijom Dragojlović, str. 53 – „Svakih dvadeset minuta prolazi Anđeo... i tada treba začutati“

Posto imaš knjigu u PDF... pročitaj...

A ja ti šaljem ceo Botin tekst...

To je to...

Da, to je to, Marija Dragojlović.

Imala sam nameru da za ovo što sada pišem, sa sve dramskim tekstom, objavim pod naslovom iz „Inventarske kutije“ – „Tišina, prolazi anđeo“. Naslov za koji i ovog časa mislim da je najtačniji za ovaj moj književni projekt. No, kako je jedan literata iskoristio taj naslov u nečemu što je on nazvao „katalog“, a ne knjiga, monografija o Mariji Dragojlović koja je dobila „regionalnu nagradu za medije Ranko Munitić“ ove godine, svetska knjiga iz kulture rekeh i napisah, odlučila sam da odustanem.

Ovo o čemu pišem objaviću pod naslovom „Tišina, pomrlice“.

Zaista bi trebalo biti tih u dosluhu sa „Pomrlicama“, jer „svakih dvadesetak minuta proleće jedan Anđeo i tada treba začutati.“, kako kaže Marija Dragojlović.

Датум: Fri, 26 May 2017 00:08:18 +0200

За: Ljubinka Trgovcevic <ljubinkatrg@gmail.com>

Прима: 'Zorica Jevremovic Munitic' <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zoko,

Evo par rečenica. Kiss

Četiri žene, četiri sudbine, četiri sna... Bilo da se zovu Zorica, Umihana, Mila i Eleonora ili Amruša, Lijuan, Mirembe i Bahar, bilo

da su iz Ugande, Irana, Kine ili Paragvaja, iz XVI ili XXI veka, sve one imaju posebne priče. A ma kako da su različite, i one same i njihove životne prilike, one su slične. One trpe, stradaju, pate, čekaju, maštaju, ali uprkos tome one i vole. Vole i kada su napuštene i bolesne, kada su povređene i unakažene, kada su same ili ne. To ih spaja u univerzalnu žensku sudbinu koju je Zorica Jevremović povezala u balkansku nit kao tračicu u klupku globalne ženske istorije. Univerzalne i naše.

Ako je tako, da su moje junakinje „univerzalne i naše“, nemam šta da dodam. Teza o „balkanskoj niti kao tračici u klupku globalne ženske istorije“ govori o upućenosti Ljubinke Trgovčević u istorijske i ženske priče na Balkanu.

Тема: pozdrav

Датум: Mon, 29 May 2017 14:12:43 +0200

Од: andjelka cvijic <acvijic@gmail.com>

За: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zorice,

gotovo sam sasvim ozdravila, i evo saljem par recenica o Vasoju dramu koja mi se jako dopala. Sve vreme razmislim ko bi je mogao izvesti i gde, zahtevalo bi to nekog strasno posvecenog reditelja i glumicu.

Srdacno Vas pozdravljam, i hvala Vam na paznji i interesovanju o mom zdravlju. Andjelka Cvijic

ŽENSKI GLASOVI

Hrabrost, odanost, ljubav tri su reči - vladarke u drami „Pomrlice“ Zorice Jevremović, posvećenoj svim ženama koje su svesno odabrale svoj životni put, ne pitajući se ni u jednom času da li je sudbina baš tako bila odredila. Njihov je izbor vođen srcem i zbog toga su „Pomrlice“ snažan glas koji se diže protiv svakog ograničenja slobode i ljudskosti, protiv diskriminacije i protiv svake nepravde. Ova je drama univerzalna priča o istinitim ličnostima iz različitih vremena, koje povezuje zajedništvo jedinstvenog, samostalnog, usamljeničkog Ja. To Ja zna za posledice svake odluke koju je donelo, i u svesti o toj odluci nosi zrnce radosti zbog onoga na šta se odlučilo.

Retki su oni koji tako umeju i hoće, i zato je postojanje tih ljudi, i muškaraca i žena, dragoceno za ovaj svet. Takvi ljudi ne poznaju razlike u boji i jeziku ali razaznaju šta je dobro a šta je zlo. Opredeljujući se za dobro, nošene ljubavlju za druge, junakinje drame Zorice Jevremović su prkosne jer znaju da se bore protiv vetrenjača, a ipak se bore; one se bore i za ljubav i to je ono što drami daje posebnu mekotu i nežnost i, uz svu tugu uspomena koja ih prožima, jedinstveno osećanje čežnje i unutaršnjeg mira. Iako su posvećene ženama, „Pomrlice“ su i otvorena pohvala ljubavi žene i muškarca, koji samo prožeti međusobno mogu ostvariti punoću života.

Andželka Cvijić, novinarka kulture za mnoge srpske listove, poslednjih godina bolja nego ikad, pročitava „Pomrlice“ kao pre svega „pohvalu ljubavi žene i muškarca koji samo prožeti mogu ostvariti punoću života“. Očito da je „san Zorice Jevremović“ najviše uticao na ovakav zaključak.

Dobro je ako moje junakinje nose „svu tugu uspomena koja ih prožima“ kao „jedinstveno osećanje čežnje i unutrašnjeg mira“. Bilo mi je stalo do sklada. Izgleda da sam uspela.

Тема: Invio per posta elettronica: Draga Zorice

Датум: Thu, 8 Jun 2017 13:39:10 +0200

Од: Bojana Bratic <bojanabratic@libero.it>

За: zjevremovic@sezampro.rs

Evo Zorice, saljem.

Il messaggio è pronto per essere inviato con i seguenti file o collegamenti allegati:

Draga Zorice

evo me u Modeni, sedim na terasi okružena stablima magnolije u cvatu pune krupnih belih cvetova, i s četiri ogromne lipe koje me opojnim mirisom detinjstva vraćaju u Beograd. Temperatura preko dana će porasti do 34°, ali trenutno uživam u svežem mirisnom jutru preplavljena zadovoljstvom – trenutak sreće! Mislim na naš susret, i želim da vam kažem da sam vam zahvalna što ste me primorali da pažljivo pročitam „Pomrlice“,ovu prelepu baladu o ratu, smrti i ljubavi, koja je pre svega omaž Ranku Munitiću.

Nas dve smo se slučajno – neslučajno, (ili bolje kako vi kažete: posledično) srele sećajući se Ranka, toplote Mediterana, Splita (Trogira), Italije, moje davne prijateljice iz mladih dana Gabrielle Monfredin... I otkrile malo po malo da obadve pripadamo nekom Magrebu, tamo gde se prepliću narodi, religije, čudne ukrštene sudbine, čitav jedan svet neobičnih i kreativnih žena. Tri smrti iz „Pomrlica“ su posvećene tom svetu žena nama bliskih, koje u sebi nose san za toplotom drugog bića, za lepotom, za stvaranjem. Balada o ljubavi je tako i vera u pobedu nad zlom (uvek ga ima dosta i predosta!), vera u ženu, koja i pored tragičnih uslova realnog života, ostaje pobednica, čuvarica ljubavi, svetlost života.

Mila Gojsalić, XVI vek, prvi čin, je osvetnička smrt žene heroine gde životinjska rulja osvajača, kao u grčkim tragedijama, zajedno s Milom,

nestaje u plamenu. Neka vrsta odmazde bogova, nebeska pravda, za one što krše svetost zemlje, devojačke duše i tela. Ritam je odličan. Smeta mi po malo grub, direktan, sirov jezik izrečenog (piša, sere, jebe se... najmanji kurac i sl., rasturiti u usta... pišačka, sperma, gnoj, muško seme...). Izgleda suviše „moderan“ i ne u duhu s vremenom, više odgovara današnjem izražavanju. I verovatno je baza za danteovski crescendo prema nebeskim sferama. Boje prvog čina su tamno, crno, plamteće crveno, boje pakla, dok u sledećim činovima i govor i boje se menjaju u blagost, anđeosku belinu, veselo šarenilo cveća, u čežnju za ljubavlju.

Eleonora Bruk, XXI vek, drugi čin, je tiha smrt umetnice gde telo bolesne žene izjeda jad za izgubljenom domovinom, za izgubljenim životom uz voljenog muža, za izgubljenom ljubavi. Smrt ne predstavlja poraz, kao ni kod Mile, ali nije ni osveta. Priznata umetnica, vešta keramičarka, svetska putnica, osoba puna kulture i estetizma, unosi blag anđeoski elemenat (dečak i devojčica u belom što žele da joj ljubavljju zadrže život). Okružena je utehama prijateljica, ženama koje stvaraju, pišu poeziju, umeticama koje kreiraju i znaju da joj pruže smirenje mudrim savetima punim ljubavi dok muškarac sedi po strani i nemoćno plače. U toj blagoj smirenoj smrti veća je snaga od osvete. I ovde je rat uzrok umiranju, kao i u onom u prvom činu, međutim smrt gubi svoju bitku i nada pobeđuje, sve žudi za lepotom. Eleonora je okružena svežim mirisom lavande, belinom i svetlošću, poezijom, lepim ponašanjem, estetizmom njene kuće-ateljea u francuskoj Provansi, raznobojnim biljkama u bašti i drveća u vrtu, tek procvetalim zumbulima, ritualu pripremanja čaja, mirisima i boji prirode. Nadahnuta spasonosnim stvaralaštvom, pretvara smrt u govor ljubavi, u blagost i veru u život. Osvetljava svetlošću izbavljenja tamne boje rata. Dar umetnika da se igra s nevidljivim, po Platonu prava stvarnost, čini život večnim. To je i sudbina Ranka Munitića, voljenog supruga, koji je iznad svega umetnik. I Zorice Jevremović koja je znala da pobedi bol i oseti pravu bit njihove veze. (Čajevi, srpska jela – možda štrči ova direktna rečenica, naše dodvoravanje u stranom svetu?)

Umihana Čuvidina, XIX vek, treći je čin gde je smrt sazrela u mudrost. Žena je postala svesna lične pobune, opstala samostalno do kraja života ponosna čuvarica ljubavi. Ona je otelovljenje ženskog pogleda na svet kome su strani ratovi, svađe, osvajanja (muška stvar). Umihana nije roda gospodskoga ali lepim narodnim govorom izlaže svoje misli u poeziju o vernosti, slavljenju ljubavi, slobodi žene. Gde je kraj a gde početak nesreće? Da li se žene udaju samo za san, za iluziju? Danonoćno posmatra sa prozora venčanja mladih (simbol spajanja duša u lepoti svetosti), oseća njihovu želju za životom i radošću, osuđenu na tamu i gubitke, na ratove kome su mržnja i pohlepa pravi uzrok. Ova pesnikinja, prva u Bosni i na celom Balkanu, postaje simbol ženske borbe za pravdu gde je samo ljubav važna (imati nekog u srcu). Njene narodske žalopojke posvećene su svim ženama, udatim i neudatim, bilo one Bosanke ili Srpkinja, svim onima koje ratom gube pravo na sreću gubitkom brata, sina, ili voljenog. Isto tako posvećene su i ženi tuđina Srbina koji će umreti kao heroj braneći se od poturica. Emihana se tiho gasi, odlazi u smrt slušajući bečki valcer, u naslućivanju jedne druge iluzije, vere u evropski civilizirani svet gde je život naizgled lepši i protiče u harmoničnom ritmu muzike i igre. Boje su jasno naznačene: čisto belo i čisto crno, svaka u svojoj odvojenosti i različitosti (belo kao žena, ljubav, mir i nada, crno kao muškarac, rat, tlačenja, smrt).

Zorica Jevremović, XXI vek, četvrti čin gde ova tri umiranja prerastaju u „penu slučajne sreće“, u pravi smisao bitisanja, u dokaz ljubavi dva bića, Zorice i Ranka. Možda je to samo san, i iako je realnost nešto drugo. Od tog crno belog sna u sećanju jedino što ostaje jeste Balada o pobedi ljubavi. San je i Magreb (bogatstvo iskustava), mesto gde se prepliću narodi, religije i kulture sa Zoricinim sanom o mužu, toploti njegovog bića. Tako se raspreda priča o Ranku, njegovim korenima, čudnim ukrštenim sudbinama gde u centru stoji žena (Mila, iz Poljičke Republike osveticna, čuvarica slobode, Eleonora Bruk srpska umetnica što se, kao i svaki umetnik, igra s nevidljivim, čuvarica lepote ljubavi i

nade, sarajevka Umihana, žena iz naroda, prva feministkinja na Balkanu). Uz zvuk nekog imaginarnog valcera Umihana opeva u svojim žalopojkama, u ime svih žena, pobjedu nad zlom, ljubavi nad ratom, polaže nadu u „lep život“ daleko od svađa, materijalne grabeži i osvajanja. Ljubav za druge, nepoznate ljude, istorijski daleke i naizgled nekorisne nam, ove tri žene, koje se nikad nisu mogle sreći, Dalmatinka, Bošnjakinja, Srпкиnja – a i bilo koja druga žena na kugli zemaljskoj – naša su prava biografija, Balada o ljubavi.

Na splitskoj rivi uklesane u kamenu stoje reči stare dalmatinske pesme: „Da nije ljubavi ne bi svita bilo, ni tebe ni mene lipa moja vilo“. Eto Zorice, možda sam suviše „zašećerena“ (dolce stil nuovo) ali to su moje impresije i moje nasleđe Mediterana gde je splitska pesma oduvek bila moto mog života.

I tako se dogodi čudo. Žena koju sam upoznala kao prevoditeljku Rankove prve knjige o animaciji na italijanski, „O animaciji“, i drage mi posetiteljke u „Centru za medije Ranko Munitić“ kad god stigne iz Modene do Beograda, napisala je prvorazredni esej o drami i njenom delovanju na bližnje.

Sve junakinje je prokomentarisala, istakla im dramske i literarne vrednosti.

Delove u drami oseća kao činove, i tu ne bi bio kraj dramskom i kulturološkom proosećanju Bojane Bratić. „Dar umetnika da se igra s nevidljivim, po Platonu prava stvarnost, čini život večnim“ – kaže Bojana. To je aluzija prvenstveno na opis umetničkog delanja Eleonore Bruk. A potom dodaje odmah – „To je i sudbina Ranka Munitića, voljenog supruga, koji je iznad svega umetnik.“

Vrednovati „nevidljivo“ je vrhunsko poimanje umetničkog dela, u tome se slažu svi teoretičari umetnosti i kritičari medija.

Bravo za moju Bojanu Bratić koja je poznata kao posetiteljka kulturnih događaja u gradu. Prijateljice su joj i moje prijateljice – Ivana Stefanović, Vesna Pešić, Ljubica Beljanski Ristić, Daša Drndić... i njena rođaka, slikarka Milica Stevanović. Kakva fešta ostvarenih, važnih žena...

Тема: Pomrlice...

Датум: Sat, 10 Jun 2017 21:35:54 +0200

Од: Violeta Jovanovic <mastovita@gmail.com>

За: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Čitam „Pomrlice“ i pijuckam roze vino iz Male Remete.

Vojvođansko vino - malo kiselo, malo oporo, ali se lako pije i pomaže da se nežno obgrle i prihvate priče četiri jake žene...

Od prve do poslednje reči ova četiri pojma

Smrt

Seks/erotičnost

Ljubav

Ideali

Bojila su snažne slike kojima sam „izvodila“ tvoju dramu u svojoj glavi.

Hvala ti, draga Zo, što si precizno, oštro, suptilno, proslavila čudesne žene i njihovu spremnost da žive i daju život za ideale.

Najuzbudljivija mi je priča Umihane. Najnežniji tvoj san. Najmanje sam osetila Eleonoru...

Sramota je živeti loše... vidi šta su žene uradile.

A najviše mi se dopalo što si napisala da je ovo tvoja prava biografija. Čestitam ti!

Violeta

Violeta Jovanović je bila dugogodišnja saradnica Ranka Munitića, a sada moja u „Centru za medije Ranko Munitić“. Bavi se jednim već izumirućim poslom a tako potrebnim – transkripcijom sa magnetofonske trake, VHS kasete i CD formata emisija.

Nećkala se dugo kako će to ona da pročita dramu i nešto napiše kad nema obrazovanja, ali je ipak svojom senzibilnošću uočila kategorijalno četiri reči koje obrazlažu „priče četiri jake žene“.

„Dopalo mi se što si napisala da je to tvoja prava biografija“, po Violeti to je odlučujuća odrednica za razumevanje „Pomrlica“.

Тема: Re: drama...

Датум: Mon, 12 Jun 2017 20:59:24 +0200

Од: Ljubomir Brankovic <lijbranco@gmail.com>

За: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Zorice,

evo pročitah tvoju dramu. I evo upravo ti pišem i mail a to je već nešto. Naime, kada u današnjem vremenu nekome odgovoriš na mail to može biti iz samo dva razloga - ili za izražavanje oduševljenja ili za izlive ogorčenja.

No, ja ti ovom prilikom neću biti uopšte tako eksplicitan (a što već počinje da me zabrinjava jer to prosto, onda nisam ja) i preneću ti samo svoje primarne impresije nakon prvog čitanja. Da li će nekada doći i drugog, ne mogu sa sigurnošću da ti kažem jer sam i bez tvoje drame, u poslednje vreme u nekom prilično suicidalnom raspoloženju pa ne bi bilo preporučljivo. Šta će svet da kaže?! Ubio se zbog tamo nekog dramskog teksta! Ma, ajte molim vas!

Elem, (s neba pa u rebra, što bi rekli, meni tako dragi, Srbi) ne sviđa mi se to, što ova drama nikada neće biti javno izvođena. Držim da si još uvek „pri čistoj svesti i zdravoj pameti“ pa ti neće biti nejasan ovakav moj stav.

Ova vukojebina, u kojoj ću ja, na moju neopisivu žalost, ostati zarobljen da kraja svog usranog života, nije mesto gde će ovakve stvari, poput tvoje drame, zavređeti makar i blagi osvrt (pa je zato još neverovatnije da ti ja ovo uopšte i pišem).

Zato, kada već do sada nisi emigrirala na Island, bolje se prihvati pisanja klasičnih memoara a to iz razloga što bi me čitanje tako nečega učinilo srećnim. To pokušavam da nateram i Žiku Bogdanovića, ali slaba vajda, valjda kada ljudi počnu da zalaze u neke udaljenije godine misle da ih oni mlađi iz čiste zavisti teraju na svakakve svakodnevnne nebitnosti poput redovnog uzimanja lekova, merenja pritiska ili pisanja memoara...

Pa šta ja onda da ti kažem ako već znam da nećeš da me poslušаш (jer ionako me niko nikada ne sluša!) nego da ti saopštim da me je tvoja drama dirnula, zaista, i to dubinski... Čak toliko da me je tvoj „dijalog“ sa Rankom privukao suzama skoro, ali se ipak suzdržah.

Jedan je detalj koji bi mi lično bolje „legao“ a to je kada bi segmenti o Eleonori i Umihani zamenile mesta no to je već zadiranje u privatnost autora a ja bih da sam na tvom mestu, nakon ovoga što napisah, nekoga na mom mestu najrađe oterao u pičku materinu, pa ti vidi šta ćeš.

Pozdravljam te draga Zorice!

Ljubomir Branković, šef depoa Narodne biblioteke ne bio tako duhovit da svoje dnevno raspoloženje ne karakteriše kao „suicidno“, pa potom

kaže da to neće ipak učiniti jer šta bi ta njemu nastrana društvena okolina kazala do – „Ubio se zbog tamo nekog dramskog teksta! Ma, ajte molim vas!“

Kao čovek koji živi među knjigama potrebno je mnogo da ga neki književni tekst „dirne do suza“ poput „Pomrlica“. Iako je motiv bio i onaj deo sa „snom Zorice Jevremović“. Ljuba je obožavao Ranka. I ovaj njega.

Ali Ljuba Branković ne bi bio što jeste da ne predlaže kako se izvući „iz ove vukojebine“, nisu dovoljne samo knjige, drame... potrebno promeniti geografiju.

Ili da počnem da pišem memoare.

Zanimljiv mu je predlog da izmenim red dramskih storija. Ali, ispustio je u ovoj proceni formu drame koja je koncipirana kao diskurzivna, po preskoku redosleda vekova kad se događa dramska radnja.

Тема: Re: Fwd: pomrlice, januar 2017.

Датум: Tue, 13 Jun 2017 01:24:49 +0200

Од: Dusan Petrovic <dusan.petrovich@gmail.com>

За: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Hej, Zoki!

Evo drugi dan mi se krčkaju Pomrlice i nikako nisam siguran odakle da ih načnem, odnosno odakle da počnem komentar...

Svakako razumem od čega su oni koji se nisu javili da prokomentarišu bili zakočeni - suviše je lično, suviše je direktno, suviše je operisano svake etikecije i formalnosti. Ne za mene, ali lako mi je zamisliti za koga sve jeste. I nije im zameriti - ljudi su to... samo ljudi. Plašljivi, gadljivi,

prevrtljivi, nelagodno im je često da žive sa samima sobom, a kamoli još da moraju da misle o tuđem umiranju!

No, oni nas ne zanimaju...

Zanimaju nas Pomrlice....

Prva scena nije moja šolja čaja. Razumem zašto je takva, ne može biti drugačija, ali mi je oduvek (čak i kad je vršnjacima bio zanimljiv) prostakluk u literaturi smetao. Tako mi smeta i ovde - ponavljam, razumem da drugačije nije moglo, ali kad je već tu - u izboru ove tri strahote, Milina svakako zaslužuje otvaranje.

Za njom ide ta scena gde deca spoznaju Smrt i snažna Žena na samrti im u tome pomaže, kroz to ih vodi, blago, majčinski, sa suverenošću nekoga ko je imao život pun stvaranja... Manje-više Eleonora, manje-više Provansa, manje-više Umetnost - sve su to neophodni medijumi da se opriča suština: nemoć dece da voljeno biće izbave iz stiska Smrti i spoznaja o tome. Moram reći da mi je, nesviklom da čitam dramski tekst, sve to malo suvo i krto, ali takav je dramski tekst. Drama mi je, naprotiv, veoma živa! Moj susret te vrste desio se u jednoj švajcarskoj šumi kad sam imao 9 godina. Gađajući šiškarku iz vazdušne puške nehotice sam pogodio kosa... Bolovao sam nekoliko dana i više nikad nisam uzeo napunjeno oružje u ruke, ni u vojsci!

Pesnikinja-neudata pravilno stoji na kormilu ove trobrode crkve ženskih nedaća - ona ih je jedina formulisala u pesmu. Ili makar svoju sopstvenu nedaću...

Lepo mi je tu kako je ona istovremeno i starija i mlađa od svih tih njenih pratilja-sluškinja pomagačica, šta god one bile... I to kako je one i razumeju i ne razumeju. I kako i dolikuje - gasi se najmanje spektakularno, prirodno kao dogorela sveća...

Zoričin san mi, evo i dok ovo pišem ponovo, tera suze na oči. Toliko je besprekorno i bespogovorno otvoren i jasan, istovremeno bolan i

srećno miran, odjednom topao i hladan, svetao i taman... Zasigurno ima veze što sam poznao Ranka i od toga još bitnije - Ranka i Zoricu! Jer to je taj „dupli pâs“ koji je imao svoje Celo, koje je Rankovim odlaskom „promijenilo svijetom“, kako sam nekad pročitao u nekom hrvatskom prevodu Šlemila dobroćudnog.

I opet tačno i jasno, kako to samo u snovima biva - naša zapravo nikad izgubljena druga polovina nam uvek pokaže kako da zagrljaj traje zauvek... ili barem do našeg gašenja.

Čmok,

D.

Dušan Petrović, moj saradnik u Pivari od pre 33 godine, svirao je u to vreme kontrabas... Kako ga je samo nosao niz skadarlijsku kaldrmu visoko ga podižući, da se ne ogrebe. Nezaboravno. Svirao je u duetu „The bas Council“ sa Vladimirom Perićem, u to vreme bas gitaristom.

Otad smo bliski prijatelji. Zato sam i mogla da jednog sada poznatog saksofonistu i vođe grupe „Fish in oil“ zamolim da i on pročita „Pomrlice“.

I nisam se prevarila u njegovoj tankočutnosti u pristupu dramati, i našim ranijim razgovorima o recepciji iste. Dušan Petrović je tačan. Njegova osobina, etika pre svega, i moć da izkaže i najtajnovitije o najtananimijem.

Kako je samo opisao njegovo poznavanje dvoje koji su našli dramskog odjeka u „snu Zorice Jevremović“.

„Zasigurno ima veze što sam poznao Ranka i od toga još bitnije - Ranka i Zoricu!“ – rezimira Dušan Petrović. Tu negde se faktivno prenosi u fiktivno lako i bez daljeg mogućeg zaključivanja.

Koja sreća kad imaš ovakvog prijatelja.

Тема: Nekoliko reči o Pomrlicama

Датум: Wed, 14 Jun 2017 08:45:34 +0000 (UTC)

Од: Gordana Jovanovic <gocaresavka@yahoo.com>

Одговор-за: Gordana Jovanovic <gocaresavka@yahoo.com>

За: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Zorice moja iz budućih vekova,

21. vek je suviše blizu tvome srcu i suviše blizu onome kome si uputila reči: „Ti si negde tu / postojiš znam sa leve strane ti tu postojiš...”

Srešćete se, sigurna sam, negde među budućim stolećima, kojih je prepuna vaseljena, jer ste rođeni da prevaziđete nesreću (prepričavam tvoje reči).

S ljubavlju, tvoja Goca

Lingvista po struci, Gordana Jovanović, bila je oduševljena dramom, još kad smo krajem februara razgovarale. Ali pre svega onim delom kad govorim o sebi i Ranku. Poznavala ga je, bilo smo prijatelji. Ni posle četiri meseca nije odustala od percepcije „sna Zorice Jevremović“. To joj je najvažnije, najbitnije...

Тема: Fwd: evo i mog utiska

Датум: Wed, 14 Jun 2017 14:15:26 +0200

Од: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

За: miroslav karic <puredecadent@yahoo.com>

Najrođenija drugarice,

pročitah konačno Pomrlice... naravno, u jednom dahu, baš kao što sam očekivao... eto, Zorici polazi za rukom da nas čak i u kratkoj dramskoj

formi provede kroz vekove i majstorski ispripleva herojsku smrt Mile Gojsalić, neizmernu ljubavnu bol Umihane Čuvidine i moć umetničke vizije Eleonore Bruk... tri izuzetne žene i njihove sudbine utkane u tvoju snažnu emotivnu posvetu nekim drugim vremenima, prostorima, bliskim ljudima, razgovorima, a najviše Ranku i nedostajanju... duboki naklon!

Voli te tvoj drug,

M.

„Majstorski ispripleva herojsku smrt Mile Gojsalić, neizmernu ljubavnu bol Umihane Čuvidine i moć umetničke vizije Eleonore Bruk“ – kaže moj saradnik u „Medianropu“ kao asistent, u „Centru za medije Ranko Munitić“ majstor koji mailove pretvara u word, i za ovaj rukopis, „Tišina, pomrlice“.

I dragi, mili prijatelj, Miroslav Karić. Da li će mi oprostiti u galeriji „Remont“ na stalnom ga zivkanju mobilnim ali i fiksnim, gde Karić radi kao kustos... Valjda hoće kad budu imali u rukama ovu publikaciju. Bez Karića ona ne bi postojala.

Тема: RE: kontakt

Датум: Thu, 15 Jun 2017 15:47:52 +0200

Од: Jelena Luzina <jluzina@mactheatre.edu.mk>

За: 'Zorica Jevremovic Munitić' <zjevremovic@sezampro.rs>

Procitala sam dramu. Posve je jasno da je pisana zbog cetvrtog dijela.
POTRESNO!!!

A ja napisala u „Pomrlicama“ o delovanju biografije Umihane Čuvidine na pisanje ovog dramskog teksta:

„Trebalo je da pišem samo o Umihani
njenu pesmu „Sarajlije idu u boj na Srbiju“
da osvetim i posvetim
Poslao mi je naš prijatelj na početku rata
da se osvestim šta su muslimani učinili Srbima
još kad onomad...“

Da, da nije bilo Umihane, odnosno mog kućnog prijatelja koji mi je u toku rata poslao mailom njenu pesmu da me razuveri u poštenje bosanskog življa, ne bi bilo ove drame. Potresno je, kako god prišli drami.

Možda bi trebalo reći i ponešto o čitačici, Jeleni Lužini. Bila je Rankov prijatelj dvadesetak godina, do 1987. kada se Jelena preselila u Skopje. Svaka Pula je bila više od filmskog festivala, Ranka je čekala njegova drugarica Jelena. I sledili bi razgovori o Krleži, kulturi zagrebačkoj i beogradskoj... razlikama i dobrobitjima.

Potom su jednom razgovarali telefonom o Mariji Crnobori, Jelena je nameravala da napravi njenu monografiju.

Monografija „Marija Crnobori“ je izašla 2017. Remek delo regionalne periodike.

Тема: Re: drama

Датум: Thu, 15 Jun 2017 12:51:23 +0000

Od: tjana matijevic <tjamat@hotmail.com>

Za: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zorice,

Hvala vam, pročitala sam vašu dramu. Na mene je prvo jak utisak ostavilo to strašno i prisutno nasilje, hrabrila sam se malo hrabrošću

protagonistkinje. Onda me je Eleonora očarala (najstvarnija igra nevidljivim), a najviše u stvari zbunila, naterala da osetim neku nelagodu Umihana. Ta nedvosmislenost ljubavi i tuge, njihova jasnoća, kao da nas proziva, ne možemo se od njih sakriti. Čitanje mi je otvorilo i neka do sada nepoznata vremena i prostore, i živote svih vas koje ste se našle na sceni. Mislim da je ovo jedan delikatan tekst, u svojoj složenosti a nemistificiranju. I u nekom mizanscenu odsutnosti, odsutnih.

Hvala još jednom i puno pozdrava,

Tijana

Da li sam se već nekom zahvalila na „utisku“?

Tijana Matijević je napisala tako ličan a prodramski tekst da je vredan zahvale.

Ona se meni dva puta zahvalila, na početku, da je dobila tekst drame, i na kraju „Hvala još jednom...“ A kako ja prosto, rečima da se zahvalim na toj iznimnoj teorijskoj perspektivi? Da neko iz ugla junakinje sagledava dejstvo drame, retka pojava. To nije samo specifičan dramatski ugao, to je pristajanje emotivno i intelektualno na igru rečima i odnosima među njima. Jer drama je i sled reči, pre svega reči, pa onda proosećanja za dramatsku napetost koju dramatičarka ispostavlja... „hrabrila sam se malo hrabrošču protagonistkinje“ – kaže Tijana.

A onda najlepši i najsmioniji opis Eleonore i razloga zbog čega ju je ova „očarala“ – (najstvarnija igra nevidljivim). Na kraju je neko uhvatio smisao, razlog, nameru zbog čega je ova dramska storija ovako dramatski uspostavljena. Ne samo zbog dece, zbog uloge dece u dramskoj radnji već zbog nečinjenja i kad se nešto događa. „Nevidljivo“ je prelazak zbivanja na nivo radnje... jer Eleonora leži sve vreme na

krevetu a deca trčkaju oko nje. I reaguju sa pauzama, pozorišno jasno. Deca ne brbljaju i kad izgovaraju skoro besmislene reči... ona skrivaju time svoju emociju koja ih plavi i teško je pretvaraju u reči. Žena umire. I deca su tu da olakšaju smrt. Toga je svesna i umiruća, i deca. I oni iza zida, rođaci i prijatelji koji su pristali na ovaj koncept lakog umiranja, jer sve uz decu je lakše, zar ne? Drama teče sa prekidima dramskog zbivanja jer su emocije ogromne. I stoga broj stranica ove dramske storije valjalo bi uvećati za tri puta.

„Čitanje mi je otvorilo i neka do sada nepoznata vremena i prostore, i živote svih vas koje ste se našle na sceni“. *Dakle, Tijana ne odustaje da sve nas, junakinje drame tretira kao onostrane, fiktivne. A onda sledi nepoznata formulacija u dramskom i pozorišnom životu – Mislim da je ovo jedan delikatan tekst, u svojoj složenosti a nemistificiranju. I „u nekom mizanscenu odsutnosti, odsutnih“.*

Ko razume, razume.

Датум: Fri, 16 Jun 2017 11:26:58 +0100

Од: Silvija Jestrovic <sjestrovic@gmail.com>

За: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zorice,

sa uživanjem sam pročitala dramu. Odličan koncept, sveže feminističko pisanje, jako i poetično. Dopada mi se kako se likovi iz različitih vremena vezuju kroz ljubav, prkos i smrt. Takođe lepe su i mikro veze, recimo lik iz prve scene je iz istog mesta kao i partner spisateljice u poslednjoj. Sama Zorica u poslednjoj sceni nudi neku vrstu sinteze, a dramaturški meni je to odličan metateatarski obrt – gde se lik pisca, njena subjektivnost i njena priča, postavljaju kao perspektiva iz koje su

prethodne priče ispričane. U njoj se svi ovi ženski likovi vezuju. U njihovim pričama se mešaju patnja, surovost, čežnja, ali i ljubav, umetnost, lepota... Dopada mi se i što je poslednja, autobiografska, scena pisana u drugom ključu od ostalih: negde između jave i sna, sećanja i stvarnosti, između monologa i pesme u prozi...

Lep, vrlo originalan komad, vrlo svoj kao što ste i Vi sami uostalom...

Hvala što ste podelili sa mnom!

Silvija

PS: I da, odličan naslov takođe...

Radi lakšeg čitanja pretvorila sam englesku azbuku u srpsku latinicu. U Londonu je zaista nepotrebna srpska ćirilica. Silvija Jestrović već više godina radi na Warwick, predaje dramu.

Znamo se preko FB... slala sam joj poruke o izlascima novih brojeva „Medianropa“. I činilo mi se obaveznom da i ovakvoj, virtuelnoj drugarici, pošaljem svoj poslednji dramski tekst. I nisam se prevarila. Dobila sam sjajan odgovor. I podstrek u promišljanju uloge feminizma u ženskom stvaralaštvu – „sveže feminističko pisanje“, kaže Slivija. Šta bolje dobiti kao kompliment od žene koja prati svetsku feminističku scenu u pozorištu.

Uočavanje „mikro veza“ između prve scene i poslednje na bazi likova i motiva dovodi u poziciju čitateljku da karakteriše „da je to odličan metateatarski obrt – gde se lik pisca, njena subjektivnost i njena priča, postavljaju kao perspektiva iz koje su prethodne priče ispričane“. Trebalo bi prepisati čitave rečenice Silvije Jestrović da bi se dobio značaj mog komentara njenog utiska o drami.

Opis poslednje scene, kako je naziva, da je „pisana u drugom ključu od ostalih: negde između jave i sna, sećanja i stvarnosti, između

monologa i pesme u prozi – govori o senzitivnosti autorke utiska i ide u prlog njenom zaključku da je „lep komad“, „vrlo svoj“... i „što ste i Vi sami uostalom...“ Ima li većeg priznanja za moju dramu? Nema.

Silvija Jestrović ne bi bila analitičarka od formata da mimoiđe izmišljeni naslov „Pomrlice“.

Hvala, Silvija.

Тема: pomrlice

Датум: Fri, 16 Jun 2017 13:42:00 +0200

Од: Aleksandra Cuk <nisamcuk@gmail.com>

За: zjevremovic@sezampro.rs

Draga Zorice,

Pomrlice, mada ih na preskok čitam, jer imam puno posla, sirove su, snažne, brutalne, direktne, i teške. Sama činjenica da ste izmislili reč za naslov deluje začudno jako i uznemirujuće.

Mislim da sam prilično solidarna sa ženskim rodом generalno i jedna od onih kojima muškarci nisu najbolji drugovi, već naprotiv žene. Zbog toga mi i je uvek teško da čitam kada žene pate, stradaju i kada su žrtve.

Što se tiče našeg posla u vezi sa knjigom ...

Prvo pitanje za vas je šta volite da čuvate a čega biste se najradije rešili iz svoje invetarske kutije?

a drugo Zašto su sećanja važna?

Čujemo se

aleksandra

Da, nekad je teško čitati ono što se ne voli u životu. „Sirove, snažne, brutalne, direktne i teške“ – „Pomrlice“. Dolovna kritika drame. I osvrt na naslov koji deluje Aleksandri „začudno jako i uznemirujuće.“ Govori o čitateljki koliko o ovoj izmišljenoj imenici .

I tu negde su i moja osećanja na njen poziv da napišem nešto iz svoje „Inventarske kutije“. Ne mogu poput Marije Dragojlović da sagradim svoju tajnovitu kutiju prepunu lepote... Kad se sretnemo dogovorićemo se. Šta i kako.

Marija Dragojlović mi je samo neopozivo više puta rekla da ja moram da napišem sve o „Trepetalu iz Trogira – regionalna nagrada za medije Ranko Munitić“. Učiniću to.

Тема: sekira

Датум: Sat, 17 Jun 2017 11:58:04 +0200

Од: Ivana Vujic <ivanavujic100@gmail.com>

За: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

ZORICA JEVREMOVIĆ MUNITIĆ
KAKO U JEDNOJ REČI REČI SVE
O POMRLICAMA
JA KAŽEM ONO STO OSEĆAM
ZORICA JEVREMOVIĆ MUNITIĆ
ŽENA SEKIRA

vaša zauvek Ivana Vujić

Da li možete pretpostaviti da je Ivana izjavila da će biti zauvek sa – svima nama, junakinjama „Pomrlica“?

Da. I to je u okviru recepcije drame.

Sekira nije nad glavama, sekira je u tebi da odvojiš bitno od nebitnog, strašno od goreg, gore o smrti, pomrlo od večnog.

I kao kompliment autorki „Pomrlica“ da je ŽENA SEKIRA!

I zato je moguće da Mila, Eleonora, Umihana i Zorica žive uprkos završenim radnjama,

hvala Ivana

Тема: životnice

Датум: Mon, 19 Jun 2017 13:38:58 +0200

Од: Borka <borka@czkd.org>

За: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zoco, oprosti, kasnim, kasnim, javi da li si ovo dobila, živela Borka

ŽIVOTNICE

O „Pomrlicama“ Zorice Jevremović

Malo, a mnogo. Kratko, a jarko. „Pomrlice“ Zoriice Jevremović, četiri puta po jedna ženska sudbina.

Četiri epoha, ali jedna celina, drama posvećena „svim mojim drugaricama“.

Tako bi se moglo razumeti da su Mila Gojsalić, Eleonora Bruk, Umihana Čuvidina i Zorica Jevremović, svaka za sebe i sve skupa u stvari jedan „detalj za celinu“ (Ejzenštejn), za izvanredne ženske

sudbine uhvaćene i dobro držane u svom dramskom klimaktičkom trenutku.

Tekst Zorice Jevremović „Pomrlice“ sastoji se od dramskih klimaksa, od vrhunaca koji evociraju sudbinu ženskih likova i prirodu epoha u kojima se odvija tragična radnja njihovih života. Ili, ako hoćete da znate šta je stvarno „vrednosna vertikala“, onda čitajte Zoričinu dramu, jer su sudbine njenih žena naspram svake profanosti, naspram svake malenkosti, i naspram prolaznosti.

„Pomrlice“ su zapravo komad, kvartet, o tome šta iza nas ostaje iza smrti.

„Pomrlice“ su neka vrsta spomenika u dramskoj formi ženama originalnijim i jačim od svega što ih okružuje, te istovremeno o ženama po kojima se istorija pamti, mada je očito teško iz nje nešto naučiti.

Ali, ako se ne da naučiti narativ, istorijski, onda se njene junakinje u srcu mogu nositi kao inspiracija i kao uporište dostojanstvenog života i delovanja.

Surova je autorica Zorica Jevremović, surova prema sebi u onom artoovskom smislu oko koga se može zaigrati teatar asketičan i opasan, izazovan.

Teško je proći kroz Zoričine četiri scene, u prvoj sceni – dramu navešćuje se princip: nema sentimenta, nema razumevanja i dogovaranja, pregovaranje, nema milosti, ni milosrđa, definitivno je užas Milinog silovanja, ali je ona veličanstvena, sestra po nevolji joj je Andrićevoj „Mari, milosnici“, ali ni jedna, ni druga nisu žrtve.

I to mi se čini jako važnim, Zoričine junakinje uprkos svemu, ni u jednom času nisu žrtve, one su heroine, a nevolja je došla da ih učini boljim, hrabrijim, i veličanstvenijim.

Čudesno je na koji način, duboko, ozbiljno i inspirativno one razumevaju svet, koliko su mudre, i svesne kratkog trenutka svojih

života u odnosu na civilizacije, ratove, i istorijske procese „dugog trajanja“.

Prilika ove ponude Zorice Jevremović – nikad žrtvom, čini mi se veoma značajnom nakon prokletih ratova, nakon ratovanja ovuda, tuda, svuda, svagda i zauvek.

Dakle, „Pomrlice“ su četiri sume smisla, lepote i tragedije, Zorice Jevremović za „sve njene drugarice“.

Borka Pavićević

Kako je lepo domislila mojih pedeset godina drugovanja drugarica Borka izmislenom reči – životnice. Pedeset godina ljubavi, slaganja i neslaganja... i opet ljubav. Ljubav.

Danas više no ikad
verujem da sve ima svoje odgovore
Tvoj poljički Grabovac sa grobljem
gde je polovina Munitića a pola Vrdoljaka
ukazuje na nemogućnost neprijateljstva
totalnog
zauvek
i obrnuto

Ma šta činili jedno drugom za života
vraća se smisao bića kao pena slučajne sreće
rođeni smo da prevaziđemo nesreću

Tako kako napisah u „snu Zorice Jevremović. Tako nekako. Borka. I stoga „nikad žrtvom“, kako zaključuješ...

Meni su ove tri junakinje žive. Životnice jedne.

Najkraća ideja tvoje kritike „Pomrlica“ je s početka tvog teksta „Životnice“:

MALO, A MNOGO. KRATKO, A JARKO.

„Neka je“, kako bi rekla Umihana.

A ja kažem „neka sam“ uradila sve moguće da opet nas dve uspostavimo odnos privatnosti. Kao nekad.

Jer sve je sociologija, osim ljubavi.

Borkin zaključak o „Pomrlicama“ uliva nadu da dramsko pisanje ima smisla – „Sudbine njenih žena naspram svake profanosti, naspram svake malenkosti, i naspram prolaznosti“. A potom – „Čudesno je na koji način, duboko, ozbiljno i inspirativno one razumevaju svet, koliko su mudre, i svesne kratkog trenutka svojih života u odnosu na civilizacije, ratove, i istorijske procese „dugog trajanja“.

I kao završnica – „Prilika ove ponude Zorice Jevremović – nikad žrtvom, čini mi se veoma značajnom nakon prokletih ratova, nakon ratovanja ovuda, tuda, svuda, svagda i zauvek.“

Тема: Sasin tekst

Датум: Mon, 26 Jun 2017 10:48:27 +0000 (UTC)

Од: Sasa Milosavljevic <presedan@yahoo.com>

Одговор-за: Sasa Milosavljevic <presedan@yahoo.com>

За: Zorica Jevremovic Munitic <szjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zorice,

Evo, to je – to. Ne znam da li valja...

Puno pozdrava,

Saša

SVE GORI...

O drami Pomrllice Zorice Jevremović

„UMIHANA: Idi... idi... Unutra mi je. Sve gori. Kako koja godina sve je žešće. Ne mogu da se okrenem oko sebe a da ne vidim Loznicu, Srbiju... Pitam se godinama zašto nisam s njim otišla u bojište... Neke devojkice su išle, znam. Možda su ih tako i sačuvali od metka...”

Zorica Jevremović, *Pomrllice*

O dramu *Pomrllice* Zorice Jevremović gotovo da mi je nemoguće da pišem. Pogotovo mi je to teško ako je posmatram iz ugla kritičara, jer bih se u tom slučaju pravio (pretvarao bih se) da mi Zorica nije prijateljica, a ja se evo javno i deklariram kao nesumnjivi spisateljičin prijatelj. Problem je, naime, u tome što kritičar ne mora da zna ono što prijatelj zna, a ono što kritičar može samo da pretpostavi, prijatelj koji je u poziciji kritičara ne sme priznati da ne zna.

Ono, pre svega, što moram da konstatujem i kao prijatelj i kao kritičar tiče se četvrtog čina ovog komada, a on je praktično – i sa umetničke i sa privatne tačke gledišta (ako prihvatimo da umetnik uopšte ikada može da piše iz sfere privatnosti, a ja odgovaram: on to uvek čini, na ovaj ili onaj način uspostavlajući – često istovremeno – i bliske veze i distancu spram vlastite privatnosti) – izrazit primer autopoetičkog i ispovednog iskaza u kojem spisateljica do detalja analitički precizno (hirurški precizno) saopštava i svoje unutrašnje razloge i najprivatnije motive na osnovu kojih je napisala ovo delo, ali i otvoreno definiše elemente vlastite (dakle, imanentne) poetike. (Šta, međutim, kritičar da radi s ovom konstatacijom koja mu je ponuđena „na tacni“, i koju on, kritičar, ničim nije zaslužio? Šta, opet, sa ovakvim (i ovako otvoreno iskreno bolnim) četvrtim činom drame da uradi prijatelj, kojeg je prijateljjevanje sa autorkom privilegovalo da zna i ono – što je sada napisano?)

O ovoj drami Zorice Jevremović je nemoguće/teško pisati upravo stoga što je spisateljica svesno i, rekoh već, do bola iskreno ogolila sebe, svoje motive, razloge, pa i svoj literarno-dramaturški prosede.

No „kritičar“ ne odustaje: višestruko je indikativna i činjenica da je četvrti čin prezentovan u formi pesme, što ne samo da „ogoljuje“ Zoricinu poziciju i referiše na onu vrstu poezije koja kao da izvire iz pesnikinje duše, iz sfere iracionalnog, iz unutrašnjih dubina umetnicinog bića u kojima se prepliću svesno i nesvesno, nego i u višekrakom luku povezuje – gotovo po matematičkoj šemi – pojedine činove ove drame, stvarajući na taj način čvrstu poetsku strukturu dramskog komada.

Ali ni „prijatelj“ se ne predaje: „zamka“ bi mogla da bude upravo tu – u autopoetičkom iskazu, u iskrenoj, nimalo prividnoj, nameri autorke da se ogoli, da otkrije sve i da nas navede na pogrešan trag, sugeriše nam ideju da smo sve razumeli, baš sve, kao da drama – dobra drama – nema svoju tajnu...

A svega tu ima, u drami Zorice Jevremović, i nasilja, i krvi, i sperme (ali ne i dramaturgije „sperme i krvi“), a najviše ima ljubavi. Kod nje, u drami, od ljubavi se i rak dobije. Kao u životu, uostalom. Ljubav sve pokreće – i najplemenitija osećanja, i najgnusnije postupke, pa i pitanje koje Umihana sebi, mimo njene pesme, postavlja: „Pitam se godinama zašto nisam s njim otišla u bojište... Neke devojke su išle, znam. Možda su ih tako i sačuvali od metka...“.

Ljubav, veli Zorica, sve pokreće. Čak i pesmu. A onda u životu ispadne drugačije, nego u pesmi. No pesma ostaje, a s njom i opevana ljubav. Ostaje i kada se više ne zna ko je pesmu napisao, čak i kada keramika bude razvučena...

I rusih kosa devojačkih ima, pozlaćenih i s upletenim biserjem, na gradskoj kapiji okačenih za nauk da se nikada ne može rasplesti istina o tome ko je na ovim našim prostorima (da li jedino našim?) prvi počeo, i zašto je počeo... (I opet pitanje: šta s tim saznanjem da je nemoguće razmrsiti ovo klupko povesti da čini kritičar? Ili prijatelj, podjednako?)

Rečju, zarad čega sve, zarad čega pesma i Umihanino istrajno stajanje?

A tu je i vatra, ponekada buktinja, katkad plamen u keramičarskoj peći, povremeno daleki odblesak požara, nekog od mnogobrojnih koji su plamteli *ovde* (u Dalmaciji za turskog vakt; u Loznici za ustanka; u Sarajevu za opsade; u Beogradu za bombardovanja...); no uvek je to oganj koji sažeže, proguta sve (i svakoga). I na koncu sve poravna, sve nepravde, sva nepočinstva... Sve nesreće. I, dabome, sve vatrom pročisti.

I na kraju, ipak, nakon svega ostaje tajna. Bez nje nema dela. Bez tajne delo ne bi bilo – delo, nego poruka. Telegram, čak ne ni pismo.

Aleksandar Milosavljević

Zbog čega su muškarci u ovoj kulturološkoj anketi ispali tako osetljivi, nežni, misleći, skloni suzama?

Saša (Aleksandar Milosavljević) je više puta pisao o mom pozorišnom radu. Od intervjua do kritičkih napisa o dramama do eseja „Pozorište kvarta – elementi jedne biografije: (auto)portret Zorice Jevremović kroz ispovest sačinjenu od mnoštva putovanja, ali uvek na istom tragu“). Po navedenom Saša je pisao o mojim dramama. Ali, sada traži u sebi dodatni motiv da odgovori šta je to u „Pomrlicama“ što ga intrigira?

A mnogo je rekao. Dotakao ine motive do kojih je meni bilo stalo da se uoče kao bitne po razumevanju drame. O „Umihaninom istrajnom stajanju“, recimo. Pola veka, ili skoro pola veka, stoji Umihana u toku dana – ko živi spomenik onome koji nije u njenom životu. U našim životima.

„O ovoj drami Zorice Jevremović je nemoguće/teško pisati upravo stoga što je spisateljica svesno i, rekoh već, do bola iskreno ogolila sebe, svoje motive, razloge, pa i svoj literarno-dramaturški prosede“ – reče Saša.

A kako bi inače napisala svoju poslednju dramu ako ne da ogolim sve, i sebe samu?

Sve gori, Saša...

SVAKIH DVADESETAK MINUTA PROLEĆE ANĐEO³

Sve gori... Još uvek... I sada kad čitam sredinom jula ono što sam napisala u februaru. Koliko sam se pripremala da ispišem dramu, minimalno vremena sam ostavila za recepciju i autorefleksiju – pet meseci. Učinilo mi se da od dobijenih dovoljno različitih komentara, „utisaka o drami“, mogu da napravim zaključnicu o dometu takve recepcije i potom da napišem vlastitu refleksiju o tome. Koliko mi je bitna dramska umetnost nije mi manje važna pozorišna kultura. To se ne radi u beogradskom, srpskom krugu dramatičara. Da li je iko od regionalnih dramskih autora učinio takav iskorak u pozorišnu kulturu?

U mnogo čemu je ova kulturološka i za mene feministička akcija potpuno po meri mog pozorišnog aktivizma. Uvek prva po izboru teme, u stvaranju nove dramske forme, izbora mesta za igranje drama koje predhodno nije bilo pozorišno, prva dramatičarka koja ispisuje kritiku javnog mnjenja pozorišne javnosti i prakse u „Pozorišnim političkim fabrikama“, u ovom slučaju prva dramatičarka po komentarisanju različitih mišljenja o sopstvenoj drami... Kad sam osetila da mi se teško odgovara rečenicom na poslatu dramu, odlučila sam se da istražim tome razlog. Možda je odgovor dve istaknute feministkinje, profesorke na fakultetu, da nemaju vremena da pročitaju dramu od tridesetak stranica bio inicijalna kapisla da se upustim u komentarisanje komentara.

³ „Svakih dvadeset minuta prolazi Anđeo... i tada treba začutati“, istoimeni rad Marije Dragojlović, „Inventarska kutija“ 2017, str. 82

Moja „ženska drama“ sa četiri ženska lika, namenjena „svim mojim drugaricama“ već po pristupnoj formi zagovara priču o feminizmu s obzirom na moju feminističku biografiju. A kad prononsirane feministkinje nemaju vremena da pročitaju „Pomrlice“, kako će onda da reaguju „ostale žene“, i poneki muškarci kojima sam poslala dramu na čitanje? Da, nije bilo lako doći do svih „utisaka“. Neke žene sam zvala telefonom fiksnim i mobilnim, i preko FB, neke mailom podsećala, od nekih muškarce koji nisu poslali mišljenje nisam ni očekivala odgovor, drama im je previše „ženska“, pa se mizoginijski osećaju nepotrebnim da išta odgovore, napišu. Mizogeni intelektualci, stvarajući po izboru, žene ne gledaju izvan kreveta i porođajnog stola. No, teatrolozi bi trebalo da pogledaju preko zabrana koji je društvo stvorilo ili su to oni sami stvorili. Ponekad se bolje vidi preko granice. Vlastito lice. Sopstvena pozorišna poetika.

Ali su i neke žene koje su doktorirale na teatrologiji u inostranstvu zastale i ni rečju se nisu javile. A prijateljice smo. Zabrinula sam se. Šta sam to povredila? Da li je ženama, teatrološkinjama, teško da se upletu u sudbine umirućih žena? Da li je smrt odrednica koja zaustavlja intelektualku da reaguje?

Lako je reći da su pristigli „utisci“ koji obavezuju – Ivana Stefanović, Tijana Matijević, Silvija Jestrović, Radmila Lazić, Milena Dragičević Šešić, Borka Pavićević, Aleksandar Milosavljević... zaneti dramom, izkazali su kako su, svako na svoj način, dočitali dramski siže. Po svom kulturološkom položaju u svetu pozorišta iznimno za autorku, i za tekst koji vrednuju. I ostalima sam odgovorila, prokomentrisala po zahvali da su se javili sa svojim „utiskom“.

Da nije možda bilo potrebno da moje čitateljke/lji prođu onu vrstu opasnosti čitajući „Pomrlice“ koju sam ja imala družeći se sa divljim životinjama? Na granici mogućeg. Da se vratimo na početak Autorefleksije o Recepciji. Ima nešto u vezi mojih belih vukova...

11. juli 2017. Borka mi je poslala svoju knjigu „Glava u torbi“, tek izašla, po Srđanu Veljoviću koji mi je to danas ujutru, 12. jula, doneo. Posveta – „Na dan Srebrenice“...

Ne mogu da odgonetem šta mi je Borka napisala u posveti... jeste raspisan tekst ali osim „Njena Borka“ ispod posvete razumem tek reči „Zora, Zorica“. Molim je da mi nekako rekonstruiše tu situaciju od 11. jula u CZKD. Da mi je potrebno za ovu publikaciju kao dokument.

Тема: pomrlice

Датум: Thu, 13 Jul 2017 13:47:08 +0200

Од: Borka <borka@czkd.org>

За: Zorica Jevremovic Munitic <zjevremovic@sezampro.rs>

Draga Zoco, htela sam da kažem, ali ko zna šta sam uradila dok je na punom dvorištu (Srebrenica), Srđan stajao i čekao, a meni bilo neugodno

Dakle,

Zori, Zorici, živoj junakinji iz njene drame „Pomrlice“,

I dodala telefonom kako u crnogorskom „zoriti“ znači osnažiti. Pa dobro. „Dvorište je bilo puno – Srebrenica... pa je „bilo neugodno“ da se potpisuje knjiga... Neka tamo knjiga ma ko je pisao, a pristigli Srebreničani u koroti doveka.

„Svakih dvadeset minuta prolazi Anđeo... I onda treba začutatati.“

Srđan Veljović mi priča kako je pre nekoliko godina bio prvi put u Srebrenici i da se u jednom času našao na nekom brdu, skoro usamljeno. A već je ogromna kolona ljudi pristizala. Seo je da nešto

prezalogaji što mu je Nataša u Beogradu spremila kao užinu, i tako seдео slušajući priče iz obližnje grupe žena, muškaraca i dece... I saznao kada su prvi put ovde došli i koga ukopali... Odjednom je ustanovio da ne zna gde mu je mobilni i to glasno rekao. Na to su svi iz obližnje grupe ljudi skočili na noge i počeli da pretražuju u visokoj travi mobilni. „Samo mi tebi da nađemo mobilni... onda je sve u redu“. I našli su ga. Srđan ne može da zaboravi tu pažnju i zaključak – „onda je sve u redu“. A šta je u redu, crne nam majke... I zato se Srđan setio da i meni ispriča ovaj događaj o jedanaestom julu.

Kad ti se ovako nešto dogodi usred teoretisanja, tebi vrlo važnog, odmeriš ponovo sopstvenu poziciju. Nije ti drugarica ništa loše napisala kad je naznačila šta je za nju 11. juli. ali jeste time poručila da je to dan koji ne bi trebalo niko od nas da zaboravi. Dovoljno da teorija na kompjuteru ispred tebe počinje da bude sekundarna, i feministička preokupacija po sebi nevažna za tvoj život. Čemu publikacija o tvojoj poslednjoj drami? Pa se zapitaš u čudu gde su ti vukovi beli sad ako ne u svakom tvom potisnutom sećanju na ratne strahote bratoubilačkog rata?...

Vukovar, Sarajevo... Dva bela vuka.

Da se ne bi uplašila na smrt ideš prema divljem i opasnom kao u susret obaveznom ne/prijatelju da se osokoliš. Da sačekaš strah dok jezdi. Misliš, biće ti lakše. I tu ne očekuješ spokoj jer spokoja nema.

„Svaki dvadesetak minuta proleće Anđeo... I onda treba začutati.“

A krokodil Muja iz beogradskog zoo vrta? Valjda preobučeni strah od krvavih priča o klanju dece... iz ideoloških razloga.

Zaronjeni reptil iz posleratovskih priča Drugog svetskog rata zatomljena je priča o klanju dvanaestogodišnje devojčice Nade jer je bila članica SKOJ-a. Nezaborav na susret rukovanja sa njenom majkom koja je hvatala kamu da joj ne kolju njih trojica ćerku pred očima. Jedan je bio dalji rođak, kako se to u četničkoj trojci za klanje podrazumevalo. Da

niko ništa ne zecne o tome, kad sve prođe. Rođak čuva tajnu klanja. Dok i njega ne zakolju ako se raslabi, pusti suzu... oseti za pravdu, moral, dete.

Majci je ostalo ko spomen u šaci desne ruke mesnati, krivi prevoj, ostatak od mesa šake dok je hvatala kamu u letu. A majka nasmejana, drži ti ruku u svojoj unakaženoj šaci i kaže da se ne bojiš – „to je samo od hvatanja kame...“, i šapuće ti da si lepa, ćerka Nadine drugarice koja je samo ošišana do glave tog dana... Pismo/glava, tako je to bilo u ratu, kaže...

Sve gori... Koliko je ovakvih događaja u pojedinačnim životima žena sa ovih prostora? Koliko nasumičnih smrti koji te se tiču jer te se sve smrti tiču, i rođenih i nerođenih? Tiču te se smrti i tamo nekih dalekih, nepoznatih žena, iz davno prošlog vremena... Sve smrti. Sva ženska umiranja. Voljna i nevoljna.

Nema govora o „empatiji“ i pomoći nevladinog sektora u razotkrivanju još ponekog sloja saznanja o nečastivom u tvom sokaku, jer je sve tvoj sokak, država. Kad ti se učini da više ne možeš da izdržiš sopstvenu živuću poziciju u tako bezbrojnom ubicoidnom okruženju, potegneš za nepoznate ženske priče, da ih ispričaš, lično. To je ta tvoja priča o umiranjima. O onim ženama koje više nisu među nama, koje ti nisu ni rod ni druge a tebi su veoma važne. Samo žene same sa svojim biografijama. Nisu heroine.

Knjiga „Tišina, pomrlice“ nastajala je kao „work in progress“. Prvo drama, zatim utisci o njoj, nekoliko, pa pisanje „apstrakta“ za esej „Recepcija/Autorefleksija“, potom esej „Svakih dvadeset minuta prolazi Anđeo“, i kao pogovor „Kriva sam“. U „Recepciji“ su zastupljene „sve moje drugarice“, i neki drugovi, neki teatrolozi i osobe iz kulture i nauke, i neke drugarice mojih prijateljica. Zbog čega? Jednog dana će ovih šest meseci 2017, od januara do kraja juna, biti svedočenje o mišljenju, kreativnosti, feminizmu, drami i kulturi ovog dela sveta.

KRIVA SAM

Ima jedna programska pesma moje drugarice, Radmile Lazić – „Kriva sam“. Našla sam je „Ženskoj čitanki“, zbornika srpske ženske književnosti u izboru i uredništvu Vere Kopicl, 2013. godine. Otad je često čitam, pokušavajući da pridam sebi koje zrnice samopuzdanja u osećanju da nisam sama u načinu gledanja na životne tokove, ljude, priče iz rata, priče posle ratova, na slobodu življenja i delanja. I onda se nekako ubedim da mogu i nešto neočekivano, drugo da kažem, napišem, a da ne budem svrstavana u pogodni kalup.

„KRIVA SAM“

Kada me pitaju: Tko je kriv?

Odgovaram: ja sam

Dubravka Ugrešić

Nisam se spalila,
Nisam gorela kao badnje drvce.
Nisam presvisla,
Nisam naprasno umrla,
Nisam obolela od neizlečive.
Nisam ubila Predsednika.
Nisam učinila ništa radikalno,

Ništa konačno,
Ništa za naslovnu stranu,
Ni za pamćenje pokolenjima.

Ne tapšu me po ramenu prijatelji,
Ne izražavaju sućut znani i neznani.
Niti me kite lovorom,
Niti me stavljaju na krst,
Domaći-tuđi.

Na moju kuću nije pala bomba,
Niti se u nju uselio nepoznati.
Nisam pakovala-raspakivala kofere,
Nisam stajala u redu za vizu,
Ni dan-noć u podrumu.
Nisam bila u logoru ni u zbegu,
Nisam bežala glavom bez obzira –
Mimoišao me slučaj.

Nisam nišaniła ni bila na nišanu,
Nisam oslobađala-osvajala gradove-sela.
Nisam bajala,
Nisam sejala pamet,
Nisam pisala patriotske,
Nisam rodila junaka.
Moj prilog istoriji – ništavan.

U svoju odbranu nemam šta da kažem.

Radmila Lazić

O autorki

Zorica Jevremović (1948), Piše za pozorište i o pozorištu, pozorišna i video rediteljka, intermedijalna teoretičarka. Pohađala osam semestra semiologije kod prof. Dušana Stojanovića. Dramaturgijom se bavila u alternativnim i neformalnim grupama pozorišta i filma: KPGT (1980-1990), Art-film (1981-1983), Nova osećajnost (1984-1985), Preduzeće za pozorišne poslove (1992).

Kao zagovornica jugoslovenskog kulturnog prostora istraživala kulturnu istoriju i teološko običajno pravo multinacionalnih i više konfesionlnih sredina u SFRJ: Dubrovnik (1976-1980), Perast (1981), Povelja (1982), Tacen (1981-1984), Poljica (1986-1990), Dečani (1981-1989), Zjum (1990).

Uređivala alternativne naučne zbornike iz književne istorije objavljene u „Književnosti“: (Sava Mrkalj - 1984), (Sv. Sava - Hilandar - 1988), (Vatroslav Jagić - 1990).

Osnivala alternativna pozorišta koja su funkcionisala kao „pozorišta kvarta“ u getoiziranim zajednicama, na mestima koja ranije nisu bila pozorišno aktivirana: performativno „Ulično dečije pozorište“ u Skadarliji (1985), „Džepno pozorište M“ u psihijatrijskoj bolnici „Dr Laza Lazarević“ (1993-1995), „PUT 5a“, feminističko pozorište u Autonomnom ženskom centru protiv seksualnog nasilja (1997-1999).

Početak poslednjeg rata bila aktivistkinja dveju antiratnih grupacija: „Civilnog poketa otpora“ i „Beogradskog kruga“ u okviru kojih je izvela više kulturoloških projekata – „Autovideografija“, „Bosna, ljudski tragovi“ (1992).

Objavila knjige iz multimedijalne teorije i pozorišne drame: „Raspad sistema“ (2000), „Semiološki krugovi“ (2001), „Četiri predratne drame“ (2001, drugo prošireno izdanje 2006), „Spotovi nostalgije“ (2006), „Balada o devojačkom odelu“ (2006), „Pozorište kao stvaranje sveta“ (2008).

2008. pravi izložbu „Kosovo iz mog stana“ od fotografija stvari koje je kupovala ili dobijala na dar na Kosovu i Metohiji (1981–1990).

2009. u septembru završila rukopis „Šaputave devojke“ o svom feminističkom pozorištu.

Članica je Saveza dramskih umetnika Srbije od 1978. Od 2007. godine članica Srpskog književnog društva.

Od decembra 2011. direktorka je „Centra za medije Ranko Munić“ gde kao intermedijalna teoretičarka vodi više projekata a osnivačica je i urednica regionalnog časopisa za medije i kulturu „Mediantrop“.

Inostrana priznanja:

International Who's Who of Professional & Business Women, American Biographical Institute, North Carolina, USA (2001)

International Register of Profiles, International Biographical Centre Cambridge, UK (2003)

The Performing Rights Library, Queen Mary, University of London, UK (2006)

Dobitnica je feminističke nagrade „Anđelka Milić“ za 2016. godinu „za značajan doprinos osnivanju i razvoju feminističkog i aktivističkog pozorišta u SFRJ i Srbiji i afirmaciji getoizovanih zajednica, žena i etničkih manjina kao subjekata pozorišne umetnosti, te za delo u oblasti dramaturgije, teatarskog, TV i video stvaralaštva, istorije kulture, kritike i semiologije medija i filma“.

„Kosmička ljubav“ - Teodor Kopicl i Zorica Jevremović 2000.

Indeks imena

- Acuo Šige, 24
Ahmed paša, 18, 19
Aksel Žakus 22, 24, 25
Aleksandar Milosavljević, 10, 100, 103, 106
Aleksandra Ćuk, 95, 96
Alsajida Al Hori, 65
Anđelka Đuričković, 74
Anđelka Cvijić, 10, 77, 78
Anica Vučetić, 61, 62
Ante Munitić, 39, 61
Antonin Arto, 71, 72
Arijadna, 48

Biserka Rajčić, 10, 57, 58
Bojana Bratić, 10, 79, 82, 83
Bojana Makavejev, 63, 64
Borka Pavičević, 10, 97–100, 106, 107
Branko Matan, 71

Čamdži Mujo 28, 30

Danica Prodanović, 72
Damir Bartol Inđoš 68–70
Danijel Šchmit 75
Daša Drndić, 83

Devedeli Ali paša 28
Dijana Tepavac, 23, 49, 50
Dubravka Đurić 54
Dubravka Ugrešić, 111
Dunja Koproščec , 8, 9, 41–43, 66, 67–72
Dušan Makavejev, 64
Dušan Petrović, 86, 87
Dušan Pirjevec, 70

Džems Džojcs, 74, 75
Džon Hjuston, 75

Eleonora Bruk, 7, 8, 14, 20–25, 40, 42, 47, 49, 50, 66, 76, 79– 81, 83, 85, 87, 90– 92, 97
Elfride Jelinek, 63, 80

Gabrijela Monferdini, 78
Gordana Jovanović, 89

Hana Younis, 58, 59
Helena Blavacka, 48

Ivana Matijević, 51, 54, 55
Ivana Stefanović, 51–53, 83, 106

Ivana Vujić, 10, 96, 97, , 106
Ivan Nastovic, 46, 62
Ivo Andrić 98

Jelena Lužina, 82, 90, 91
Jelisaveta Đuričković, 73

Karl Gustav Jung 71

Lenka Prodanović 72, 73
Lidija 23

Ljubica Beljanski Ristić, 83
Ljubica Četković, 56, 57
Ljubinka Trgovčević, 76, 77
Ljubomir Branković, 84–86

Marija Crnobori, 91
Marija Dragojlović, 2, 10, 75, 76, 105
Mila Gojsalić, 7, 8, 14–19, 39, 40, 41,
42, 47, 60, 64, 66, 76, 79–81, 97, 98
Milan Tepavac, 10, 23, 49, 50
Milena Dragičević Šešić, 10, 65–67,
106
Milena Nikolić, 64, 65
Mileta Prodanović, 75
Milica Stevanović, 63
Mira Karanović, 57
Miro Glavurtić, 39
Miroslav Karić, 89, 90
Miroslav Krleža, 39, 90, 91
Munitić, familija 41,99

Nataša **Veljović**, 108
Nataša Mišković, 53

Nenad Radić, 75

Nina 23

Platon 80

Radmila Lazić, 10, 62, 106, 111, 112
Ranko Munitić, 49, 53, 56, 74, 76,
79–82, 84, 86, 88–91, 95, 96

Sara Kejn, 8
Sergej Ejenštejn 97
Sigmund Frojd 48, 63
Silvija Jestrović, 10, 93, 94, 106
Slobodan Mašić, 39
Srđan Veljović, 107, 108
Staka Skenderova 31

Teodor Kopicl, 115
Tijana Matijević, 91–94, 106
Tom Gotovac, 56

Umihana Čuvidina, 7–9, 14, 26–37,
40, 42, 47, 59, 60, 66, 76, 81–83,
90– 92, 97, 100, 102, 103

Vera Kopicl, 10, 11, 111
Vesna Pešić, 83
Vesna Žanić, 59, 60
Violeta Jovanović, 83, 84
Vrdoljak, familija 41, 99

Zora Cazi Gotovac, 55, 56
Zorica Jevremović, 7–10, 14, 38, 43,
47, 51, 53 – 55, 57, 58, 61 – 67, 80,
82–91, 93–103, 113, 115

Žika Bogdanović, 84

Indeks pojmova

- „Analiza snova“, 62
Andaluzija / Andalužani, 9, 38, 66, 71
Anđeo, 76, 105
Anđeo sa zlatnim krilima, 2
- „Balada o devojačkom odelu“, 48, 63
Balkan, 34, 81, 82
Bečki valcer, 36, 81
Beograd, 7, 28, 45, 50, 60, 79, 82,
103, 108
BINA, 72, 73
Bistrik, 28
Bitef, 70
Bosna, 28, 33, 34
Božić, 39
- „Centar za medije Ranko Munitić“,
58, 64, 82, 84, 90, 114
Cetina, 60, 61
CZKD, 107
- Dalmacija, 7, 16, 41, 103
„Danas“, 55, 67
Dečani, 70, 113
Druga Jugoslavija, 68
- Feministkinja, 54
Fes, 65
- „Fich in oil“, 88
Fizički teatar, 67
Foto-sešn, 69
- Grabovac, 39, 41, 60, 61, 99
Granada, 68, 71
- Hercegovina, 28
Hipertekst , 10
Hrišćanin / hrišanka, 17, 18, 33, 34
- Interkulturalizam, 68–71
„Inventarska kutija“, 75, 76, 95, 96
Islam 9, 66, 68
- „Jezik misterija“, 48
- Kazba, 65
Kolo, 36
Konceptualista, 71
Kosmička ljubav, 115
Kosmičko jaje, 9, 21
KPGT, 70, 113
Krajina. 28
„Kriva sam“, 10, 109, 111
„Kugla glumište“, 68, 69
- Loznica, 28, 30, 31, 60, 101, 103

Magreb, 5, 7, 9, 38, 41, 43, 65–68, 71, 72, 79, 81
 Makarska zagora, 60
 Mala Remeta, 83
 „Mara, milosnica“, 98
 „Marija Crnobori“, 91
 Maroko, 68
 „Mediantrop“, 94, 114
 Mediteran, 65, 79, 82
 Mizoginija, 62, 63, 106
 „Modna revija“, 68–70
 „Mrtvi“, 73–75
 Multikulturalnost, 68–71
 Muzej grada Beograda, 72

 „Na dan Srebrenice“, 107
 Narodna biblioteka Srbije, 85
 „Nova osećajnost“, 68, 113

 Omiš, 39, 61
 Osmanlije, 16, 33, 41

 Perfomans, 68, 69
 Pivara, 68, 69, 88
 Poljica, 15, 17, 39, 60, 61, 65
 Poljička republika, 18, 61
 Pomrlice, 3, 5, 7, 13, 39, 48, 53, 57, 58, 60, 61, 63, 67, 76–79, 83, 84, 86–89, 95–96, 98–101, 103, 106, 107, 113
 Provansa, 7, 23, 41, 50, 80, 87
 Pula, 91

 Rabat, 65
 Radio drama, 66
 Rankovo pismo, 52
 „Remont“, 90
 „Recepcija / Autorefleksija“, 9, 48, 109
 „Ruke na zemlji“, 50

 Sajber epistole, 9
 Sarajevo, 7, 30, 103, 108
 Sevdah, 31
 Sinhronicitet, 71
 Skadarlija, 68, 70, 88, 113
 SKOJ, 108
 Skopje, 91
 Smrt, 87
 Split, 39, 60, 79, 82
 Srbija, 31, 34
 Srebrenica, 107
 „Svakih dvadeset minuta prolazi Anđeo“, 10, 75, 105, 107, 108, 109

 „Šaputave devojke I i II“, 63
 Španija, 68

 Tacen, 70
 „The bas Council“, 88
 „Tišina, pomrlice“, 1–3, 7, 76, 90, 109
 „Tišina, prolazi anđeo“, 75, 76
 Tomova fondacija, 56
 „Trepetaló iz Trogira“, 96
 Trogir, 39, 42, 53, 66, 79

 „Ulično dečije pozorište“, 68, 69, 113
 Umetnost, 87
 Uskrs, 39

 Virtuelni prostor, 9
 Vukovar, 108

 Warwick, 94
 Wikipedia, 50
 Work in progres, 109

 Žena, 87
 „Ženska čitanka“, 10, 111
 Životnice, 97

Zorica Jevremović
TIŠINA, POMRLICE

ASISTENT / SARADNIK
Miroslav Karić

PRIPREMA ZA ŠTAMPU
Predrag M. Popović

ŠTAMPA
Skripta International, Beograd

TIRAŽ
500

ISBN 978-86-900198-0-9

CIP – Катлогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-2

821.163.41.09-2 Јевремовић З.

ЈЕВРЕМОВИЋ, Зорица, 1948–

Тишина, помрлице / Zorica Jevremović. - Beograd : Centar za medije
"Ranko Munitić", 2017 (Beograd : Skripta International). - 120 str. :
autorkina slika ; 21 cm

Tiraž 500. – Str. 7–11: Magreb, Magreb i nikad kraja / Vera Kopicl.
– O autorki: str. 113–114. – Registri. – Sadrži radove drugih autora
o Zorici Jevremović.

ISBN 978-86-900198-0-9

а) Јевремовић, Зорица (1948–) – “Тишина, помрлице”

COBISS.SR-ID 251826700

Even though it is of a hybrid form, Zorica Jevremović's book is a coherent, interdisciplinary and trans-genre work that, in the best meaning of the word, belongs to that which may be called "a woman's voice" in the contemporary literature.

It is a book wherein three plays, and epistles occasioned by them, are firmly bound together by comments and dialogues conducted by the author herself. As Clifford Geertz put it, there is no true scientific work without self-reflection, the more so in this case, as this art project of Zorica Jevremović, based on research, facts, lives of real women from different periods and places, vibrates here and now in a conversation with totally different collocutors, introduces new themes and texts, and forks and divides into different theoretical-scientific streams, only to be recombined by Zorica Jevremović's reflections into an extraordinary and entirely original artistic-theoretical whole. (In addition to the epistles, there is also criticism, polemic, verse, and prose poetry. The collocutors also make use of different forms and genres, and for this reason the dialogs assume different shapes.)

This methodology of "dramatic" art research, fashioned into a text, will certainly represent an exceptional manual/textbook for all doctoral studies that are increasingly being developed without having a foothold in the literature. Therefore the publication of this book may attain several goals, such as

- Making available the powerful dramatic texts of Zorica Jevremović, which can be staged both as a trilogy and as a single play;
- Promoting the importance of the female principle and women's creative works. Thus this book speaks of Umihana Čividina (a Bosnian poetess), Eleonora Bruk (a Belgrade artist), and Mila Gojsalić (a Croatian heroine of the Turkish War), whereas the epistolary section of the book provides an opportunity to start a dialog about numerous other female artists whose works have been left on the margins; and
- Promoting an artistic research procedures as an important segment of the creative process and pointing out its characteristics and differences as opposed to the process of scientific research.

This book will find its way to many readers, as, by using powerful language and a style tailored to fit each of the heroines individually, Zorica Jevremović has produced a noteworthy artistic result that should have pride of place in our culture.

Prof. Milena Dragičević Šešić
UNESCO Chair for Cultural Policy and
Management, University of Arts, Belgrade

ISBN 978-86-900198-0-9

9 788869 001980 9 >